

СТЕНОГРАМА

комітетських слухань у Комітеті з питань економічного розвитку
на тему: "Відновлення та післявоєнний сталий розвиток України"

26 жовтня 2022 року

Модератор засідання – Олександра Гуменна, ректор АРТ академії
сучасного мистецтва імені Сальвадора Далі

ГОЛОВУЮЧА. Доброго дня! Ми щиро вітаємо всіх учасників комітетських слухань: "Відновлення та післявоєнний сталий розвиток України", які проводяться Комітетом Верховної Ради України з економічного розвитку. І ми, справді, маємо дуже багато колег, які зареєструвалися. Ми маємо прекрасне представництво і від депутатського корпусу, і від міністерств, і від громадських організацій, бізнес-організацій. Час дорогий. У нас всього є дві години. І тому я з радістю починаю фактично наше засідання.

Я представляюсь. Я – Олександра Гуменна, модератор сьогоднішньої нашої зустрічі. Передусім я експерт і член робочої групи команди Доктрини збалансованого розвитку Україна-2030 і ректор АРТ академії сучасного мистецтва імені Сальвадора Далі.

Отже, ми починаємо нашу роботу. І я з величезною приємністю передаю слово для вітання голові Комітету Верховної Ради з питань економічного розвитку пану Дмитру Наталусі з вітальним словом.

Будь ласка, пане Дмитре.

НАТАЛУХА Д.А. Доброго дня! Дуже дякую за представлення. Я дякую всім, хто знайшов час і можливість приєднатися. Це, справді, дуже важлива для комітету подія, особливо зважаючи на ті обставини, в яких ми зараз знаходимося. Ми розуміємо, що...

Не чуто мене, да, пишуть?

ГОЛОВУЮЧА. Ми чуємо вас. Все добре.

БУЙМІСТЕР Л.А. Чутно, пане голово, чутно.

НАТАЛУХА Д.А. Просто було написано – не чутно. Денис Шемякін написав – не чутно.

Колеги, ми справді 28 вересня ухвалили рішення провести ці слухання про відновлення та післявоєнний сталий розвиток України і тут варто зосередити нашу увагу передусім на наступному, на те, яким ... *(Не чути)* після війни і навіть під час війни. Я думаю, що ми все одно маємо як би не чекати закінчення і настання нашої перемоги, а наближати її всіма можливими способами на економічному фронті.

Так от якщо ви уявите собі одну просту річ, що, наприклад, економіка України коштувала там 100 доларів, уявіть собі, просто цифра, і вона впала...

ГОЛОВУЮЧА. Перепрошуємо, тут технічний момент. Слідкуймо, щоб мікрофони у інших були вимкнені.

Пане Дмитре, чуємо вас.

НАТАЛУХА Д.А. Уявіть собі, що якась економіка коштувала 100 доларів і вона впала на 50 відсотків, відповідно через це падіння вартість цієї економіки складатиме лише 50 доларів. Але якщо вона знову зросте на 50 відсотків, то її вартість буде 75 доларів, тому що 50 відсотків від 50 доларів – це лише 25. Виходить, що в нас при однаковому темпі падіння і однаковому темпі начебто зростання виходять абсолютно різні показники. Тобто ще раз, якщо економіка падає на 50 відсотків, а потім з цієї граничної цифри зростає на 50 відсотків, у нас все одно виходить дисбаланс. Тобто ми навіть не досягаємо того довоєнного рівня, скажемо так, на якому у нас дуже цікавий висновок, ... *(Не чути)* щонайменше вдвічі швидше ніж ми падали. І це та

реальність, з якою ми всі зіткнемося на рівні держави, якщо ми хочемо відновити нашу країну хоча би до довоєнного рівня.

Відповідно яким чином це зробити і що це означає? На мою думку, це означає, що в пріоритеті має бути швидкість. І насправді, якщо подумати, останні 30-50 років взагалі людство ставило швидкість у пріоритет будь-якої сфери своєї життєдіяльності, починаючи з... *(Не чути)* закінчуючи обчисленням... *(Не чути)* намагалися, держава завжди лишалася такою сферою, де швидкість не була в пріоритеті.

Мені здається, що вперше це почало змінюватися з моменту епідемії ковіду, коли держава зрозуміла, що швидкість прийняття рішень, швидкість дослідження і розробки вакцин, швидкість їх розповсюдження серед населення, швидкість виділення фінансової і матеріальної допомоги центральним банком і так далі, і тому подібне, вона була ключовою. І ті країни, які якнайшвидше провели і тестування серед населення, і так далі, і тому подібне, вони зазнали менших наслідків від ковіду. І ковід був одним з перших демонстрацій того, наскільки швидкість саме для держави є критичною. Війна, скажімо так, вона переконала остаточно, ну, мене персонально і наших колег, в тому, чому це важливо. Тому що швидкість реагування, розгортання, згортання виробництва того чи іншого обладнання, його транспортування, логістика – це теж стало максимально критичним.

Тому, на мою думку, якщо ми говоримо про післявоєнне відновлення, то ми маємо говорити про те, як зробити державу максимально швидкою. Ми маємо говорити про швидку державу або про те, що ми між собою тут називаємо fast state.

Що це таке і на чому вона базується? На мою думку, є лише дві... *(Не чути)* того, яким чином зробити з України одну з найшвидших держав на континенті, і щонайменше вдвічі швидше, ніж ... *(Не чути)* Перше – це транзакційні видатки. Транзакційні видатки – це будь-що, що стримує економічні операції, бізнес ... *(Не чути)* базується на такі 500 гривень і вони за рік приймають участь у п'яти транзакціях. Це означає, що для того, щоб

просто малювати швидке економічне зростання, вам потрібно достатньо багато запозичити ззовні, тобто додати ще додаткових грошей в економіку для стимулювання зростання, тому що існуючі гроші неефективно обертаються всередині ... *(Не чути)* приймуть участь в 50 тисяч трансакцій для стимулювання економічного зростання, потрібно буде менше. Тому що гроші обертаються значно ефективніше всередині самої економічної системи.

І тут тому інтенсивність трансакцій – це друга критична складова ... *(Не чути)* держави. І вона безпосередньо залежить, звісно, від першої, від трансакційних видатків і ... *(Не чути)*

Більше того, якщо подумати про концепцію ... *(Не чути)* взяти, наприклад, ті країни ... *(Не чути)*, то виявиться ... *(Не чути)* нових інституцій і 15 нових структур. Достатньо збільшити інтенсивність і забезпечити достатній контроль.

Щоб митниця почала працювати ефективно, виявляється, непотрібно створювати 15 антикорупційних органів. Можна поставити моніторинг діяльності співробітника онлайн і забезпечити максимально допустимий час проведення одного вантажу. І якщо щось не спрацьовує, це означає, що там є проблема, яку треба вирішувати. Тобто знову-таки швидкість тут може допомагати і сигналізувати про подолання корупції.

В цьому контексті дуже цікава є роль самої держави, зокрема її розмір і безкінечні дискусії з приводу того, чи ми ... *(Не чути)* має бути маленькою чи вона має бути великою, мова йде про апарат. На мою думку, це дуже схоже на пропелер від літака. Тобто якщо він статичний і він майже не рухається, він не створює жодної додаткової вартості, жодної цінності, від нього немає користі і він, в принципі, трошки бросається вам в око, і ви його легко помічаєте, і можете звертати на нього увагу. Якщо він крутиться максимально швидко ... *(Не чути)* держава має ... *(Не чути)* на тому, що вона ... *(Не чути)* додаткову вартість і додаткову швидкість за рахунок її ефективної роботи.

Тому я би дуже хотів, щоби врешті-решт післявоєнне відновлення, воно було сфокусовано саме на тому, як зробити державу більш швидкою, як максимізувати ... *(Не чути)* прийняття рішень, швидкості реакції. Тому що, якщо ми приймемо це на прапор, це значить, що все, що було до цього, всі ці помилки, які були допущені до цього, їм більше не буде місця в новій конфігурації.

Тому ще раз дуже дякую Сергію Олексійовичу Таруті за ініціативу з проведення цих слухань, це надзвичайно важливо. Сподіваюсь, що в процесі дискусії ми народимо багато ідей і концепцій, які ... *(Не чути)* до перемоги.

Дякую ще раз. І слава Україні!

ГОЛОВУЮЧА. Героям Слава! Дякуємо, пане Дмитре.

На жаль, деякі моменти через технічні складнощі ми не почули, але основну думку, звичайно, всі учасники почули. І завершальне таке от, дійсно, от цей меседж також ми відмітили, абсолютно це от такий дійсно актуальний момент: гнучкість, швидкість, ефективність. Тому дуже вам дякуємо.

І з величезною приємністю передаю слово Сергію Олексійовичу Таруті, який зараз теж перебуває на одній з подій, наскільки я знаю, в КПП. Але, Сергію Олексійовичу, вам слово для вітання.

ТАРУТА С.О. Доброго дня, я всіх вітаю! Я дякую за те, що ви приймаєте участь в комітетських слуханнях, тому що це дуже важливо. Як сказав Дмитро, що у нас немає часу втрачати можливості, і після перемоги у нас буде унікальна можливість, і я в це вірю. І дуже важливо, щоб ми чітко розуміли, що ми робимо, з ким ми робимо, за які кошти ми робимо, щоб ми не придумували якісь нові новації. Повірте, в світі багато чого вже було зроблено, і нам треба взяти найкращий досвід, і в рамках цього досвіду, з урахуванням нашої специфіки України, зробити, безумовно, дуже важливий і той крок, який змінить країну.

Безумовно, падіння нашої економіки, воно катастрофічне, і воно вимагає від України, від всіх гілок влади дуже швидких і ефективних дій. А це означає, що сьогодні треба розпочати інклюзивні спілкування між всіма, хто приймає участь зі сторони влади. І всі, хто бажають від професійних кіл, від тих, кого це стосується, я маю на увазі асоціації, які на сьогоднішній день, на жаль, не є частиною цієї роботи. Ми знаємо, що в квітні було створено Президентом Національну раду по відновленню України, яка є експертним і дорадчим органом. Але ця рада працює сама по собі і, на жаль, без максимальної інклюзивності Верховної Ради і всіх професійних гілок, про які я казав.

Зараз проходить дуже важливий форум в Німеччині, це була ініціатива пана Шольца, який сьогодні очолює Європейську Раду як країна, яка сьогодні ініціює дуже багато інновацій. Якраз пам'ятаю 2015, 2016 і 2017 рік, коли ми працювали з німецькою стороною відносно "плану Маршалла". "План Маршалла" – це те, що ми почали обговорювати ще 5 років тому назад. Був створений унікальний документ, в якому приймали участь дуже багато в тому числі і тих, які сьогодні приймають участь у комітетських слуханнях відносно майбутнього бачення України. Це Доктрина збалансованого розвитку до 2030 року, де в основі була людина, і якраз людиноцентрична модель, всі ті якості, які хвилюють людину, були взяті за основу, і ми там зробили дуже амбітні цілі. І мені хотілося б, щоб такі амбітні цілі були зараз взяті за основу і щоб як можна більше в цей процес включилися всі гілки влади, всі професійні інституції, які є. І це УСПП, ФРУ, ТПП, асоціації, яких стосується, безумовно, наукові середовища, і ми разом чітко зробили дорогу. А завдання нашого парламенту, в тому числі нашого комітету, - швидко зробити законодавчу і нормативну базу.

Я дякую і бажаю дуже плідної роботи. І я, дійсно, сьогодні знаходжусь на відкритті XI фестивалю Sikorsky Challenge, я 11 років підряд знаходжусь якраз в цьому середовищі, де багато унікальних стартапів, які сьогодні

допомагають знищувати ворога. І ми маємо надію, що якраз наукова інноваційна складова буде взята за основу майбутньої України.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, пане Сергію.

Дійсно, ви згадали Доктрину збалансованого розвитку, і насправді ми вже цього року святкуємо 5-річний такий ювілей від її виходу, і дуже приємно, до вона також фактично показує свою сталість і стійкість.

(Шум у залі) Це питання онлайн-конференцій, ми завжди кажемо про цифрову толерантність, будемо такими, саме такими.

І ми дійсно фокусуємося на аспектах сталого розвитку, на тому, що повоєнний розвиток дає нам навіть певний такий, знаєте, карт-бланш можливості відбудовувати Україну саме на принципах і заради досягнення Цілей сталого розвитку.

Я бачу чиюсь руку. Це якесь організаційне питання? Перепрошую. Так, дякую.

Колеги, ми починаємо нашу таку основну роботу згідно адженди, наші спікери основні будуть мати 5 хвилин для виступу. Шановні колеги, оскільки виступаючих багато, я буду просити все ж таки дотримуватися регламенту.

І я зараз запрошую до слова народного депутата України, члена Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики pana Андрія Ніколаєнка. Прошу, пане Андрію.

НІКОЛАЄНКО А.І. Доброго дня, колеги! Я поруч із Сергієм Олексійовичем, але заховався до автомобіля. Тут, на Sikorsky Challenge обговорюємо питання інновацій, які зможуть допомогти українській економіці в післявоєнний період відновлюватись, в тому числі і у військовій компоненті, доволі динамічно.

Зі свого боку хочу подякувати комітету за те, що проводить і підняв таку важливу тему. Рівень учасників, які, я бачу, зараз заходяться онлайн,

надихає, що буде напрацьовано дійсно достойні рекомендації, які, я дуже сподіваюсь, що та рада, про яку щойно казав Сергій Олексійович, візьме їх принаймні до уваги, а краще до роботи і виконання.

Однозначно, цей діалог і підготовка програми "Майбутнє відновлення", вона має бути максимально інклюзивною, але при цьому не перетворитися в якийсь такий просто набір "хотелок" усіх причетних і непричетних. Тому рівень професійності дискусії теж має бути відповідним. Я вірю, що сьогодні саме такий рівень дасть можливість зробити якісь конкретні пропозиції.

Від нашого комітету, від фінансового комітету, фінансів і банківської діяльності, окремо хотів би сказати, що ми маємо чітко розуміти, що будь-яке відновлення, воно має базуватися на стабільно працюючій фінансовій системі, податковій стабільній системі, яка не змінюється не те, що щороку, а як в нашому випадку іноді щомісяця. Відповідно це чітко розуміючи, і мають вибудовуватися плати. З одного боку, ми маємо чітко розуміти ті ресурси і механізми їх залучення, і джерела їх залучення, друге, це ми маємо однозначно знаходити не тільки в Україні, а за кордоном однодумців. І відповідно та картинка, яку ми намалюємо, вона має бути, з одного боку, нехай важко доступною, але більш-менш реальною, щоб була певною мірою візуалізація учасників процесу: яку ж Україну ми хочемо будувати. Не просто набір мрій, які ми, на жаль, побачили в багатьох аспектах конференції в Лугано, а більш предметні і реальні речі, коли за кожною картинкою є підготовлений якийсь плюс-мінус план, який дає можливість розуміти, звідки і як ми це будемо реалізовувати.

Я буду коротко, закінчувати. Просто хочу сказати, що у комітеті наразі є декілька законодавчих ініціатив, які направлені щодо відповідного посилення інноваційної, інвестиційної діяльності. Це ряд законопроектів, я не буду номери називати, аби там не плутати всіх або щоб відправляти на пошуки, але таких законопроектів є там, здається, чотири чи п'ять штук. Важливо розуміти, що окремою роботою має і може бути як фінансовим джерелом забезпечення покриття необхідних видатків, які Світовим банком

оцінюються в 350 мільярдів наразі, а українською стороною ми оцінюємо їх 750 мільярдів, прозвучало в Луганно, але в будь-якому випадку ці заморожені активи Російської Федерації можуть і мають бути таким джерелом. І проблема, яка виникає, це теж проблема, яку ми маємо чітко розуміти, це, з одного боку, деякі країни вже прийняли психологічні, а дехто навіть юридичне рішення, частина ж країн боїться цього прецеденту, що може підірвати віру тих чи інших країн в активи в євро і доларах, які знаходяться в розпорядженні головних країн світу.

Тому з цим потрібно працювати. І я впевнений, що, якщо цей механізм буде відпрацьований і прозоро потім ці кошти будуть використовуватись, а не так, як іноді буває в Україні, то це покаже, з одного боку, стане певним механізмом превентивним забезпечувати інші країни від агресії, коли вони будуть розуміти, що їх ресурси можуть бути направлені потім на відновлення їхніх же загарбницьких війн.

Тому зі свого боку хочу сказати, що вітаю, буду підтримувати. І у нас в комітеті є група депутатів, яка точно цим цікавиться і буде долучатися до роботи за потреби.

Всім дякую. Бажаю сьогодні плідної роботи.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, Андрію Івановичу.

І я з приємністю передаю слово члену Комітету з економічного розвитку пані Людмилі Буймістер. Дійсно, представництво нашого комітету сьогодні, тут комітету, велике долучилося. Прошу, пані Людмила, вам слово.

І ще одну секунду додам, що у всіх є можливість транслювати екран, якщо ви хочете показати якісь слайди, інфографіку або якийсь матеріал. Прошу, така можливість у всіх є.

Будь ласка, пані Людмила, вам слово.

БУЙМІСТЕР Л.А. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧА. Ми, на жаль, поки не чуємо вас. Пані Людмило, на жаль... Так, прошу.

БУЙМІСТЕР Л.А. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧА. На жаль, поки маємо технічні проблеми. Ми вас не чуємо, на жаль, не чуємо. Можливо...

БУЙМІСТЕР Л.А. *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧА. Ми, на жаль, не чуємо вас, пані Людмило. Якщо є можливість десь перепідключитися, ще раз зайти, можливо, то я дам вам слово наступною. А зараз хочу, щоб ми не втрачали час.

Я дуже рада, що до нас долучилися цілі представництва від міністерств України, і, зокрема, першим надаю слово представництву Міністерства економіки України. До нас підключилися: пані Наталія Горшкова, директор департаменту стратегічного планування та макроекономічного прогнозування; пан Роман Кропивницький, директор Директорату розвитку реального сектору економіки; та пані Юлія Скубак, директор департаменту інвестицій.

Прожу. Я думаю, що почне пані Наталія. Прошу, вам слово.

ГОРШКОВА Н.І. Доброго дня. Дякую за запрошення.

Тема, яку ви сьогодні підняли, дуже важлива для України. Вона була важлива ще до війни, і Україна є підписантом Цілей сталого розвитку, тобто Україна взяла на себе зобов'язання досягати Цілей сталого розвитку, імплементувати їх досягнення у власні документи. І цю роботу Україна започаткувала ще до війни.

Україна має Національну доповідь "Цілі сталого розвитку", ви знаєте, де визначені всі 17 цілей як такі, які є важливі для досягнення, і визначені

орієнтири досягнення цих цілей і завдання. І ми в 2020 році доповідали в ООН щодо прогресу в досягненні Цілей сталого розвитку, але війна суттєво скоригувала наші плани. Проте ця робота не лишається осторонь того, що реалізує уряд, розробляючи документи. І на початку доповідачі не раз вже згадували про План відновлення економіки України, який розробляється, розробляється він досить інклюзивно. Тут є представник команди RST Мінекономіки, який може більш детально про це розповісти.

Хочу єдине, що сказати, що коли Мінекономіки працювало разом з багатьма експертами, а також і депутатським корпусом, над розробленням розділу "Відновлення економіки України", то ми в обов'язковому порядку розглядали питання поєднання тих цілей і завдань, які є в плані відбудови і відновлення економіки України, з тими цілями і завданнями, які є у нас як наше прагнення і орієнтир у цілях сталого розвитку. Ми обов'язково дивилися, щоб ці цільові орієнтири, які ми визначали, вони були досяжними і вони орієнтувалися на ті цільові орієнтири, які ми визначили в цілях сталого розвитку. Ми оцінювали ресурси, які необхідні для того, щоб такого прогресу можна було досягти.

Як додаток до свого розділу, розуміючи роль інвестицій в досягненні цілей сталого розвитку, роль бізнесу, ми сформувавши окремий додаток "Інвестиційні проекти" по окремих галузях економіки і працювали так само з бізнесом, збираючи ці інвестиційні проекти, і орієнтуючи так само бізнес... Більше того, скажу, що бізнес сам був на це зорієнтований, щоб ці проекти відповідали пріоритетам і завданням цілей сталого розвитку, щоб це були "зелені" проекти, щоб це були проекти інноваційні, щоб вони містили... щоб вони охоплювали всі завдання з точки зору розвитку пріоритетів відновлення, інноваційного відновлення, екологічного сталого відновлення і забезпечення підвищення добробуту населення. Да, можливо, цей розділ на сьогодні не є досконалим і його є ще чим наповнювати, але й процес підготовки цього документу наразі не завершено. І ми продовжуємо проводити і консультації і з бізнесом, і консультації з нашими європейськими

партнерами. Тому в будь-якому разі важливі ідеї, важливі завдання, які необхідно буде відобразити в цьому розділі, ми із задоволенням додамо для того, щоб цей документ дійсно... його реалізація дозволила не лише швидко, але і якісно, з досягненням цих цілей сталості, екологічності, добробуту, інноваційності, які закладені в цілях сталого розвитку, Україна змогла реалізувати в процесі відбудови.

Я думаю, що я передам слово далі, бо нас дуже багато в Міністерстві економіки. І я ще раз зазначу, можливо варто зараз послухати команду RST, Дениса Шемякіна, якщо дозволите, бо вони так само були глибоко в цьому процесі і вони більше можуть сказати щодо комунікацій, які відбувалися, і тих ідей, які ми напрацьовували разом з бізнесом, разом з експертами, разом з міжнародними організаціями.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо, пані Наталіє.

З радістю передам слово всій команді Міністерства економіки і, зокрема, пану Денису Шемякіну, керівнику Команди підтримки реформ Мінекономіки. Прошу, пане Денисе.

БУЙМІСТЕР Л.А. Я перепрошую, а можете спочатку народним депутатам надати слово, а потім експертам?

ГОЛОВУЮЧА. Перепрошую, перепрошую, так, пані Людмило.

БУЙМІСТЕР Л.А. Я вже підключилася назад.

ГОЛОВУЮЧА. Добре, добре. Дякуємо. Будь ласка, пані Людмило.

БУЙМІСТЕР Л.А. Панове, от відразу і виникла реакція. По-перше, всім дякую і дійсно погоджуюся з ... *(Не чути)* створення зараз таких слухань. І, в принципі, давайте швидше до пропозицій.

Я би пропонувала, щоб у нас такий діалог відбувався на постійній основі, щоб ми як комітет створили таку платформу, на якій ми зможемо ... *(Не чути)* і з Міністерством економіки, і з ... *(Не чути)* Адже, коли ми говоримо про відновлення післявоєнне чи під час воєнне, в першу чергу ми повинні пам'ятати, що це взаємодія різних політик. Це не тільки економічна політика, це і монетарна.

ГОЛОВУЮЧА. Пані Людмило, ми знову вас не чуємо, перепрошую. Виглядає так, що знову вибило.

Пані Людмило.

БУЙМІСТЕР Л.А. Перепрошую. Вимкну камеру, щоб краще було чути. ...*(Не чути)* взаємопов'язаних політик: економічна, монетарна, фіскальна, а також дуже серйозних питань, які перед нами ставить сьогодні війна. І ... *(Не чути)* терміново. Ми говоримо про післявоєнну ...*(Не чути)* залежить те, з якого рівня нам доведеться відновлюватися після війни. І я тут в першу чергу хочу зазначити про проблеми нашої інфраструктури, яка постійно піддається атакам окупанта, атакам ...*(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧА. Пані Людмила, не чуємо, на жаль.

БУЙМІСТЕР Л.А. У нас на сьогоднішній день є дуже велика проблема – це проблема енергетична інфраструктура, водна інфраструктура, газова інфраструктура, яка піддається постійним атакам з боку Російської Федерації. У нас є вже навіть готові зміни законодавчі, адже сьогодні, уявіть собі, відновлення цих об'єктів, якщо по правильним процедурам, то має займати 2-2,5 роки. Сьогодні це робиться на страх і ризик наших енергетиків,

вони беруть на себе фактично відповідальність за порушення українського законодавства, аби відновити кредитні об'єкти інфраструктури. І це сьогодні стосується найважливішого для людей – води, тепла, газу і електропостачання.

Тому я буду пропонувати нашому комітету підтримати звернення до Комітету правоохоронної діяльності, до уряду, аби ми внесли зміни, щоби зараз, на сьогоднішній момент, полегшити і зняти цю відповідальність за ту роботу, яку героїчно насправді роблять всі наші працівники об'єктів критичної інфраструктури.

Далі. Нам треба терміново полегшити ведення бізнесу в Україні. І тут у нас вже на комітеті насправді є і готується до другого читання низка законопроектів по спрощенню дозвільної системи та регуляторного поля України. Сьогодні кожен бізнес, який працює і який заходить в Україну, – це герої такі самі, адже вони підтримують економіку України в дуже важкі часи. І тому для них ... *(Не чути)* бізнесу має бути максимально спрощений і максимально те, про що говорив пан голова комітету, максимально швидким. ... *(Не чути)* дійсно ці процеси ... *(Не чути)* Сьогодні бюрократія у нас зжирє дуже і дуже багато часу... *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧА. Пані Людмила, ми не чуємо, чи ви завершили виступ?

Дякуємо. Ми почули.

БУЙМІСТЕР Л.А. І на завершення додам тільки одне. Сьогодні ... *(Не чути)* економічних процесів, і насправді в багатьох випадках вона вже є, адже військові ... *(Не чути)* сьогодні є бюджетоутворюючими для територіальних громад, в яких знаходяться ці ... *(Не чути)*

І тут ми маємо йти далі, ми маємо говорити з нашими партнерами про створення такого ... *(Не чути)*, який дозволить заводити в Україну виробництво основних видів боєприпасів для нашої ... *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо. Дякуємо, пані Людмила. Всі основні думки зафіксували і обов'язково покладемо це також в проект резолюції комітету.

А я повертаюся до Міністерства економіки України, і надаю слово пану Денису Шемякіну. Прошу. Тільки наголошую, що давайте дотримуватися регламенту, щоб ми справді почули дуже різні системні... і змогли так системно попрацювати. Дякую.

ШЕМЯКІН Д. Добрий день. Дякую.

Я координував роботу, і координую зараз роботу по одній з робочих груп плану відновлення, їх всього 24. Першу версію документу, яку разом з міністерством і експертами, які, понад 300 експертів, долучалися, в Луганно презентували. Зараз зробили другу версію, вже оновлену, з урахуванням отриманого зворотного зв'язку від країн-партнерів, донорів, і міжнародних організацій, і експертного середовища. При цьому ще є можливість подавати свої ініціативи, і я надішлю лінки, куди подивитися, в чат, як під'єднатись, хто ще не встиг і у кого є бажання. Тому не стримуйте себе, давайте свої пропозиції з розрахунками.

Я хотів трішки, якщо можна, демонстрацію екрану показати. У мене каже, що відключено організатором. Якщо можна, надайте право, будь ласка, зробіть...

ГОЛОВУЮЧА. Так, так, перевірте, зараз має бути все гаразд.

ШЕМЯКІН Д. Зараз є. Дякую.

По плану відновлення. Те, що Наталія Горшкова казала, ми зробили разом з департаментом таку звірку, які цілі накриває саме наша підгрупа. У нас група називається: "Відновлення та розвиток економіки", - в плані відновлення. І ось є п'ять цілей, які підтримують наші напрацювання, на які працюють наші напрацювання. Це проблеми з голодом, достойне робоче

місце, інфраструктура і відповідальне споживання та співпраця заради досягнення цілей, тобто об'єднання.

І тому ми проаналізували розділи, які експертне середовище і група робили, і ці цілі підтримуються нашими заходами. І що хочеться ще сказати, що мені сподобалась пана головуючого, пана Дмитра теза про те, що ми про швидкість, про швидкість рішень, fast state. Дуже класна теза. І я хотів би зараз показати такі речі, які можна швидко робити. Принаймні тут поки що немає консенсусу по цьому, але те, що в нас зафіксовано в напрацюваннях нашої групи, і те, що бізнес очікує, те, що в нас було багато обговорень, і найбільш такі важливі, а можливо і швидкі речі, які можна розробити.

Перше – це податкові стимули. Зараз обговорюються різні варіанти реформ. У нас зазначено в плані зменшення навантаження податкового.

Друге – це корпоративна реформа. Це теж важливо для партнерів і для діяльності державних підприємств, які залишаться в державній власності після приватизації, і зараз вони є в державній власності, ті, що не будуть приватизовано. Вже є прийнятий в першому читанні Закон 5593, було б важливо теж його рухати, просувати.

Також дерегуляція, про яку казали. Тут хотів додати конкретики, це Закон, Міністерством економіки, експертами, розроблений, 8058, дуже важливий, підтримується бізнесом. Фактично відмінить все, що застаріле, непрцююче, залишиться тільки те, по чому буде доведена актуальність.

І така маленька ще ідея напрацювання, яка робиться, це прибирання форми ДП як такої, заміна її на форми ТОВ, реорганізація. Це може дуже спростити корпоратизацію та допоможе з приватизацією підприємств, які ідуть на приватизацію.

І що стосується розвитку регіонів, то хотів би зробити акцент на те, що зараз починають відновлювати регіони. Варто звертати увагу на підхід, який верифікований в Європейському Союзі, і може допомогти Україні вирощувати локальних чемпіонів, регіональних чемпіонів і національних, і міжнародних глобальних чемпіонів. Це підхід смарт-спеціалізацій. Тобто це

не стільки про ІТ, скільки про те, що кожен регіон визначає підхід знизу вверху, визначає пріоритети, на які він робить ставку, і розробляє механізми підтримки для бізнесу та залучення, тобто створення кластерів, організацій або якісь податкові пільги.

Тому долучайтесь до розробки, лінки надішлю. Дякую за увагу.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую щиро, пане Денисе. Дякую за конкретні пропозиції і за можливість долучитися. Я думаю, це якраз і буде одним з наших таких фактично рішень і, власне, частин рекомендацій і пропозицій саме слухань.

Пане Романе, пані Юлія, Міністерство економіки, долучаєтесь до виступів?

КРОПИВНИЦЬКИЙ Р.В. Так. Доброго дня, колеги!

ГОЛОВУЮЧА. Доброго.

КРОПИВНИЦЬКИЙ Р.В. Роман Кропивницький. В доповнення до своїх колег можу тільки додати, що окрім планування Мінекономіки також на сьогодні вже реалізує заходи з відновлення, більшість з них сконцентровано в моєму директораті. І окрім заходів, пов'язаних з екстенсивним відновленням, це наші грантові програми, кредитні програми та іпотечні програми, які дозволять стимулювати економіку, ми також тримаємо фокус і на інтенсивних заходах з відновлення. Тобто в фокусі мого директорату зараз знаходяться три великі програми. Це "Розвиток індустрії 4.0", ми співпрацюємо з громадськими організаціями для того, щоб сфокусувати потребу і інтегрувати наші центри 4.0 в загальноєвропейську мережу діджитал-інновейшн хабів. Також працюємо над смарт-спеціалізацією регіонів. Денис коротко вже розповів про саму ідею смарт-спеціалізації, яка пов'язана саме з регіональним розвитком та створенням

регіональних чемпіонів в своїх галузях. Пов'язана з поєднанням наукової, політичної та бізнесової складової в кожному регіоні для пошуку кращих рішень розвитку регіону, виходячи з тих ресурсів, які наявні саме на конкретній території. Це також великий проект, який працює в Євросоюзі, в них є окрема мапа щодо смарт-спеціалізації регіонів. І також працюємо над кластеризацією економіки, а загалом з кластерним альянсом та іншими громадськими організаціями щодо саме розвитку кластерії в Україні. Це, якщо коротко.

В принципі, всі ці заходи пов'язані, в більшості з... *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧА. Пане Романе, не чуємо, на жаль. На жаль, не чуємо. Будемо рухатися далі. І я думаю, ще в обговоренні за потреби зможуть взяти слово ті колеги, яких перервали, можливо, закінчити думку або взяти участь, власне, вже безпосередньо в обговоренні.

Пані Юлія Скубак, можливо, у вас є ще також інформація, яку варто додати? Добре.

Тоді рухаємося далі. Запрошую до слова колег з Міністерства аграрної політики та продовольства України, перший заступник міністра Тарас Висоцький. Пане Тарасе, якщо ви з нами, то вам слово.

Також має бути з нами пан Микола Мороз – начальник Управління аграрного експорту та логістики, та пан Михайло Соколов – позаштатний радник міністра.

У нас, як ви бачите, колеги, вже сто учасників, на жаль, всіх дуже оперативно відслідкувати мені складно. Якщо поки що немає колег або якась технічна заминка, то прошу тоді, коли ви з'явитесь, коли з'являться, то ми надамо слово.

Міністерство ветеранів.

КРОПИВНИЦЬКИЙ Р.В. Пробачте, у нас світло потухло, з телефону під'єднався. Я хвилинку просто завершу, щоб була закінчена думка.

ГОЛОВУЮЧА. Добре.

КРОПИВНИЦЬКИЙ Р.В. Всі наші заходи наразі пов'язані саме з інтеграцією українських інституцій до європейських стандартів. Ми беремо кращі європейські практики щодо Індустрії 4.0 і кластерів в Україні. І, в принципі, все це в більшості пов'язано саме з зрозумілими процесами для тих інвесторів, які мають прийти в Україну для того, щоб вони розуміли, що ті напрямки, документи, розкриття інформації, які ми будемо в Україні, повністю відповідають їх вимогам і тим заходам до яких вони звикли в Європейському Союзі та в інших державах.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, пане Романе. Ми так і зрозуміли, що вибило світло або щось таке подібне, бо дійсно така ситуація зараз може бути в будь-який момент.

Отже, до слова запрошую представників Міністерства ветеранів України. До нас має долучитися пані Альона Скорзова. Бачила, що є. Це керівник експертної групи з питань ветеранського розвитку Директорату громадянської ідентичності та ветеранського розвитку. Та пан Сергій Войчук – керівник експертної групи освітніх програм та професійної адаптації Директорату громадянської ідентичності та ветеранського розвитку.

Пані Альона, напевно, вам слово спочатку.

СКОРЗОВА А.А. Доброго дня, колеги! Я сьогодні буду одна, у нас Сергія Михайловича також там ще на один захід залучили. Але ми єдина команда, і тому я розкажу про наше напрацювання, щоб ви знали чим ми зараз займаємося, що для нас є в пріоритеті.

На сьогодні для Мінветеранів один із ключових напрямів роботи – це є запровадження ефективної, дієвої системи переходу від військової кар'єри до

цивільного життя. Більш того, саме цей напрям було визначено одним із ключових в рамках плану відродження України і він зараз є одним із ключових для нашого уряду також. Працює велика міжвідомча робоча група над запровадженням цієї системи. І Мінветеранів дуже чудово розуміє, що сам цей перехід, сама ця система, вона є дуже важливим інструментом для нас і для інтеграції наших ветеранів, наших захисників та захисниць в економіку нашої громади.

Побудова системи переходу від військової служби до цивільного життя – це інституційна реформа, вона комплексна та системна. Запровадивши її, ми не тільки стаємо на крок ближче до стандартів держав-членів НАТО, а також ми укріплюємо нашу національну стійкість та національну безпеку через стратегічний ресурс держави наших військових.

Задля створення цієї системи наша команда розробила проект закону, який вже закріплено для того, щоб ми могли запровадити нормативно-правову основу для цієї системи і цієї реформи. Цей закон вже прийнято, "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" щодо системи переходу від військової кар'єри до цивільного життя (№ 2488). Цим законом визначено, що право на соціальну та професійну адаптацію також мають особи, які звільняються або вже звільнені з військової служби, і вони є ветеранами, або це є особи, які мають свої особливі заслуги перед Батьківщиною, також члени їх сімей, захисники та захисниці – всі, хто включений в поняття нашого Закону "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту". Організація цієї соціальної про професійної адаптації зазначеної категорії осіб проводиться центральним органом виконавчої влади згідно нашого закону, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері соціального захисту ветеранів війни.

Окрім того, я хотіла би сказати, що в рамках цієї великої системи переходу для нас як для міністерства є одним із ключових та пріоритетних напрямів – це розвиток ветеранського підприємництва. Тому що ще до повномасштабного вторгнення Російської Федерації на нашу територію в нас

налічувалось біля 1 мільйона ветеранів війни. За нашою інформацією, приблизно півтора відсотка ветеранів мали свої зареєстровані ФОПи, але це річ йде тільки про ФОПи, в нас немає повної інформації щодо товариств, або СОК, і фермерських господарств, якими також займалися наші ветерани. Вони дуже активно долучались до підприємницької діяльності, і, за нашим опитуванням, майже 35 відсотків ветеранів були або зацікавлені, або вже створювали свої якісь бізнесові проекти.

Ключовими напрямками їх економічної діяльності є сільське господарство, переробна галузь, також вони дуже активно долучались до таких напрямів, як туризм, надання послуг і інші моменти.

Тому для нас як для міністерства є одним із ключових моментів запровадження цієї системи підтримки нашого ветеранського підприємництва, тому що ми чудово розуміємо, що після повномасштабного вторгнення ця картинка дуже змінюється. Окрім наших ветеранів, які зараз знову залишили своє цивільне життя та взяли до рук зброю і пішли захищати нас з вами, до лав ЗСУ також стають люди, які були звичайними бізнесменами, вони були звичайними підприємцями, і вони не мали ніякого бойового досвіду. Тому саме зараз дуже важливо запровадити ці умови, щоб коли наші ветерани, коли вони повернулися до нас з вами, щоб вони мали змогу також інтегруватися до економіки нашої країни, і вони мають великий потенціал для того, щоб розвивати нашу економіку.

Тому саме сьогодні Мінветеранів розробило проект закону, який вже зареєстрований у Верховній Раді, він знаходиться в залі, і ми дуже сподіваємося на найближче голосування, щодо закріплення такого поняття як "ветеран-підприємець" і "ветеранські підприємницькі ініціативи" на нашому законодавчому рівні. Тому що саме зараз наші ветерани, вони працюють на загальних умовах, так скажемо, як і всі підприємці, а для нас є важливим запровадити для них дієву систему підтримки ветеранського підприємництва. Коли я кажу про цю систему підтримки, ми тут кажемо не тільки про наші фінансові інструменти, а також мова йдеться і про можливість надання

необхідного навчання для наших ветеранів або менторських програм підтримки їх бізнесових проєктів. Тому ми зараз дуже сподіваємося, що наша ініціатива буде підтримана і ми зможемо покроково далі робити важливі ініціативи на нормативно-правовому полі.

Також я хотіла ще зазначити, що Мінветеранів ще розробило проєкт Стратегії з розвитку ветеранського підприємництва до 2030 року. І ця стратегія, вона вже була на схваленні всіх наших зацікавлених ЦОВВ до повномасштабного вторгнення, а зараз ми цей документ доопрацьовуємо. Тому що ми чудово розуміємо, що у нас, на жаль, виникли нові обставини, ми маємо розраховувати на те, що у нас зараз буде більше людей і у нас буде збільшуватися наша аудиторія.

Окрім цього, Мінветеранів ще розробляє цілу низку проєктів, бізнес-проєктів, які наші ветерани зможуть реалізовувати за підтримки міжнародних проєктів технічної допомоги. Співпраця з ними ведеться, комунікація з ними ведеться також, для того щоб вони до нас доєднувалися та допомагали нашим ветеранам.

І зараз ще Мінветеранів розробив такий проєкт, як створення Центру ветеранського розвитку. Це буде велика система, ми дуже сподіваємося, що нам вдасться запровадити і в кожному нашому регіоні, щоб ветеран, який повернувся до цивільного життя, він мав змогу звернутися до цих центрів, отримати необхідну допомогу в психологічному, нормативно-правовому напрямку, а також для того, щоб людина могла бути направлена та отримала необхідну освіту, для того щоб вона могла знайти себе в цивільному житті.

Це, якщо коротко, про наші ініціативи. Я з радістю відповім на всі питання. Якщо буде цікаво, інформацію також можу надати. Дякую вам.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую. Щиро дякую, пані Альоно. І це надзвичайно важливий аспект, ми розуміємо це все з вами, і вже зараз треба планувати, дійсно, всю цю роботу.

І до нас мала долучитися голова Комітету Верховної Ради пані Галина Третякова з соціальних питань та захисту прав ветеранів. Якщо ви долучені, пані Галино, можливо... Добре, тоді знову ж таки, можливо, в обговоренні.

Дякую, колеги.

СКОРЗОВА А.А. Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. І я запрошую до слова наших теж представників експертного середовища, інституцій. І надаю слово пану Ігорю Бураковському – голові правління Інституту економічних досліджень та політичних консультацій, професорові кафедри економічної теорії Національного університету "Києво-Могилянська академія". І підготуватися Еллі Марленівні Лібановій, будь ласка.

Пане Ігорю, прошу, вам слово.

БУРАКОВСЬКИЙ І.В. Дякую. Мене чуто?

ГОЛОВУЮЧА. Так, вас чути добре.

БУРАКОВСЬКИЙ І.В. Дуже добре. Я тоді буквально тезово в PowerPoint, для того щоб не перебирати часу.

Перше: стосовно швидкості. Я одразу хочу сказати, що я повністю за швидкість і мінімізацію бюрократії, але я за швидкість, яка базується на чітких правилах, принципах, процедурах і нормативах.

На жаль, на сьогоднішній день неефективність нашої роботи, корупцію і так далі, і так далі ніхто не відміняв. Тому я би був, чесно кажучи, дуже обережним, коли ми говоримо про те, що давайте все там зробимо якимось, для того щоб всім було добре. Ну, правила не виключені, тому мають бути процедури, про це треба говорити.

Пункт другий. Відновлення, і в тому числі відновлення, пов'язане із сталим переходом (just and green recovery), - це відновлення, яке вимагає великої кількості коштів, в тому числі і з українського бюджету. У цьому зв'язку в мене просто два питання, про які, очевидно, треба говорити.

Перше – це максимальна прозорість використання коштів. Ми повинні мати інструмент, який би називався, скажімо, publish what you get, тобто що ви отримали в тому числі і від міжнародних... ну, ми, мається на увазі Україна, від міжнародних партнерів, і publish what you spend pay, тобто куди і як ці гроші були безпосередньо витрачені. Це пункт перший.

І пункт другий. Практично у всіх розділах програми, про які сьогодні говорилося, це дуже добре, що ця програма існує, але там скрізь мова йде про стимули. У мене одне таке філософське питання: взагалі хтось рахував, так би мовити, скільки ці стимули обійдуться українському бюджету? Це дуже непроста ситуація. Я думаю, що тут, очевидно, треба про це говорити і розуміти.

Наступний пункт. Дуже швидко. На сьогоднішній день ми говоримо про інструменти, які дозволяють в тому числі на місцевому рівні забезпечувати відновлення, забезпечувати вирішення тих питань, які є. І дійсно, пропонується і різного роду платформи, різного роду інші, так сказати, інструменти. Я просто хотів би сказати, щоб ви чітко розуміли, що для місцевої влади повоєнна відбудова і поточна відбудова – це надзвичайно великий виклик. І ми повинні розуміти таке, вибачте за таке диванне висловлювання, наші не всі, на жаль, органи влади, перш за все на місцевому рівні інституційно готові до того. Це не критика, це просто розуміння цього факту. І, очевидно, треба думати про те, як їм допомагати. Можливо порадами, можливо створенням якихось платформ, можливо якимись консультаціями в режимі, так сказати, реального часу. Але це надзвичайно велика проблема і вона ще нас скажеться і в середньому і в довгостроковому плані.

Наступний момент. Мене, чесно кажучи, хвилює доля плану, про що сьогодні говорив Денис Шемякін. План як, так би мовити, збірка того, що хто бажає, він абсолютно вдався, і це треба було, так сказати, зробити. Але для того, щоб ми рухалися далі і щоб наші обговорення були навколо чогось, очевидно, треба, так сказати, якимось його обговорювати і хоча б спочатку сказати про те, який буде статус цього документу. Це буде рішення указ Президента України, це буде рішення Ради нацбезпеки і оборони, це буде відповідний закон і так далі, і таке інше. Тому що інакше він просто зависає в повітрі, і тоді, чесно кажучи, не зрозуміло, як можна цим планом керувати.

Ще один момент, на який я хотів би звернути увагу. Це, дійсно, ми повинні більшою мірою, очевидно, сьогодні говорити не тільки про окремі проекти, але й про те, як в цих проектах будуть реалізовані ті чи інші принципи. Принцип сталості – зрозуміло, принцип боротьби, недопущення різного роду зловживань – очевидно, також зрозуміло, і багато-багато чого іншого про що, очевидно, треба говорили, але про що ми не говоримо. Ми сьогодні в основному говоримо про технічну сторону, куди вкласти гроші, що зробити – це зрозуміло. Але зрозуміло, що це, очевидно, і є питання, в цьому і є велике питання.

У мене немає зараз відповіді на питання, якими мають бути принципи, скажімо, поточного відновлення. Я прекрасно розумію, що поточне відновлення – людям треба дати воду, світло, газ. І тут, очевидно, у нас буде певний компроміс, я вибачаюсь, із навколишнім середовищем, і так далі. Але тим не менше, в середньому і довгостроковому плані це все надзвичайно важливо.

І два останні пункти. Я думаю, що, коли ми говоримо на сьогоднішній день про відновлення, ми повинні говорити про джерела. Поки що ми говоримо про те, що ті гроші, які акумульовані на заарештованих рахунках за кордоном, мають бути передані в Україну. Це, очевидно, частина вирішення питання. Я також думаю, що нам треба ставити питання про те, щоб санкції з Російської Федерації не знімалися до того часу, поки не буде вироблено

відповідного механізму отримання репарації з цієї країни, я впевнений, що ми до цього дійдемо, і відповідним чином ці репарації не запрацюють так, як вони мають працювати. Це також принциповий момент, і, як мені здається, на сьогоднішній день йому не надається якогось великого, не надається великої уваги.

Останнє, що я хотів би сказати. Щоб не виникало таке враження, що представники окремих аналітичних структур і громадянського суспільства, вони там просто щось критикують, пропонують якісь такі загальні речі, я хочу сказати, що Інститут економічних досліджень і троє наших колег, ми об'єдналися в такий невеликий консорціум і об'єднуємо наші зусилля в плані нашої роботи стосовно відновлення. У нас є, в принципі, напрацювання стосовно того, на що можна звернути сьогодні увагу. Ми презентували ці вже принципи на одній з конференцій громадянського суспільства і з великим задоволенням надішлемо цю презентацію до комітету.

Дякую за слово. Сподіваюсь, не перебрав час.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, Ігор Валентинович, ви блискуче дотримались регламенту. Дякую щиро.

Я бачу підняту руку пані Оксани Кисіль. Прошу, у вас якесь організаційне питання? Представтеся, будь ласка.

КИСІЛЬ О. Доброго дня, шановні колеги! Я представляю проект Європейського Союзу "Угода мерів – Схід", яка працює з органами місцевого самоврядування і торкається ...*(Не чути)* Цілей сталого енергетичного розвитку, і ми займаємося заходами з пом'якшення, адаптацією і енергетична бідність. Якраз пан Ігор...

ГОЛОВУЮЧА. Пані Оксано, я перепрошую, у нас просто є спікери... Якщо дозволите, я трішки пізніше вам дам слово. Вибачте, будь ласка, ми маємо пройтися по основних спікерах і далі надамо слово. Перепрошую,

просто піднята рука була, можливо, щось термінове. Ми обов'язково вас заслухаємо, я надам вам слово. Добре?

КИСІЛЬ О. Добре, дякую. Домовилися.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую щиро за розуміння.

Елла Марленівна Лібанова, директор державної установи Інститут демографії та соціальних досліджень імені Птухи Національної академії наук України.

Будь ласка, пані Елло, вам слово.

ЛІБАНОВА Е.М. Дуже дякую. Я спробую дуже швидко, навіть швидше за пана Бураківського.

Отже, перше, на що я хотіла звернути вашу увагу, джерела фінансування. Ми, безумовно, розраховуємо на "План Маршалла", ми всі на нього розраховуємо, дуже приємно, що і Шульц про нього говорив вже. Але, що мене тут турбує? "План Маршалла" безумовно сприятиме відродженню України, ніхто в цьому не має жодних сумнівів. Проте не варто орієнтуватися, як на мене, виключно на думки іноземних експертів. Не тому, що вони гірші за нас, не тому, що вони якось по-іншому дивляться на саму ідеологію повоєнного розвитку. Але Україна за цілим рядом пріоритетів має перетворитися на потужного конкурента, на потужного гравця, а не на отримувача допомоги. Ми маємо перейти від статусу країни дуже бідної до країни дуже успішної, інакше нам нема чого робити з усім цим, інакше тоді незрозуміло для чого Україні найпотужніша європейська армія, а вона у нас за фактом вже буде і ми це все прекрасно розуміємо. Відповідно враховуючи той статус геополітичний, географічний, який ми маємо, ми не можемо відмовитися, скажімо, від оборонної галузі, від виробництва зброї, ми просто не маємо права цього робити, інакше хтось нам цю зброю весь час буде мусити доставляти.

По-друге. Ми маємо забезпечувати свою економічну незалежність. Я не про те, що ми маємо ізолюватися, безумовно, ми маємо включатися в світові там транснаціональні ланцюги виробництва і доданої вартості. Але, менше з тим, ми маємо готуватися до дуже складної економічної і дипломатичної роботи відстоювання наших національних інтересів, зокрема, це стосується Угоди про членство в ЄС. Ми маємо до цього готуватися. Якщо ми підпишемо всі документи так, як ми підписували свого часу асоціацію, нам буде дуже-дуже важко. І це мають усвідомити всі посадовці від міністерств до Апарату Президента і Верховної Ради.

Друге. Якщо ми усвідомлюємо значення людського капіталу у формуванні добробуту будь-якої країни, ми маємо дуже серйозно ставитися до сукупної пропозиції робочої сили, а ще її кількості, а ще більше до її якості. Демографічні процеси в усьому світі розвиваються таким чином, що найбільш розвинені країни неминуче переживають спочатку демографічне старіння, тобто підвищення питомої ваги осіб старшого віку, які вже не можуть працювати, і зменшення питомої ваги осіб працездатного віку, а потім вони також неминуче переживають депопуляцію. Відповідно, що саме тому ХХІ сторіччя поступово перетворилося, вже перетворилося, від сторіччя конкуренції за газ, нафту, природні ресурси, навіть за питну воду, до конкуренції за робочу силу. І відповідно, якщо розвинені країни компенсують природне скорочення населення міграційним припливом, то в нас відбувається навпаки, ми вже, до війни, втрачали щорічно значну частину наших кваліфікованих, амбітних, підприємливих співвітчизників. Ви прекрасно розумієте, що відбудеться зараз, що буде відбуватися цієї зими, коли ми отримаємо ще один потік відпливу. Якщо я просто буду говорити, що ми маємо боротися за те, щоб ці люди повернулися, це просто сотрясіння повітря.

Є доволі, розроблена вже і методика, і пропозиції є, як і що має робити, ми не перша країна, яка це переживає, можливо, ми переживаємо просто це гостріше. Але я б ще хотіла звернути увагу на те, чим сьогодні ми не дуже

якось переймаємося. У нас робоча сила і населення вимушено виявились сконцентрованими на Заході. Там не вистачає сьогодні ані робочих місць, ані інфраструктури. Це реальність, з якою треба рахуватися. Що ми будемо робити з цими людьми, як ми будемо їх розселяти територією України і взагалі, як ми будемо розвивати наші прикордонні території?

Я хочу звернути вашу увагу, одна справа – відновлювати, я не знаю, Запоріжжя, припустимо, і друга справа – відновлювати Чернігів або Новгород-Сіверський, або будь-яке невеличке місто, яке межує з територією агресивного сусіда, нікуди цей агресивний сусід не дінеться. І ми маємо змінити свою територіальну політику, зокрема щодо розміщення виробництв стратегічного значення, які формують безпечність України.

Ну, і нарешті останнє, воно не має безпосереднього відношення до розбудови економіки, але без цього ніякої розбудови економіки не буде. Я маю на увазі запобігання розбрату. Тому що сьогодні, от дуже багато експертів вже спостерігають, навіть не поділ, а розкол населення: хто був в окупації – хто не був в окупації, хто виїхав за кордон – хто не виїхав за кордон. Ми всі маємо над цим працювати, тому що, якщо ми втратимо людський капітал, ми можемо нічого не робити, зокрема не брати капіталу фінансового.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, Елло Марленівно. Дуже-дуже важливу тезу ви наприкінці особливо сказали. Це те насправді, з чого варто починати все інше. Тобто це, дійсно, людський капітал, розвиток, відновлення, відтворення і, звичайно, такий певною мірою десь психологічна підтримка, десь емоційна, десь фінансова і так далі. Дякуємо щиро.

Шановні колеги, я запрошую до слова пані Аліну Соколенко – голову Асоціації експертів зі сталого розвитку, директорку консалтингової компанії у сфері сталості AVgroup. Підготуватися до виступу Олександрю Солонтаю.

Прошу, пані Аліно, вам слово, ваші 5 хвилин. Дякую.

СОКОЛЕНКО А. Добрий день, шановні колеги! Я намагаюся поділитися екраном. Чи видно його?

ГОЛОВУЮЧА. Ми тільки що бачили, зараз знову не бачимо. Перед цим бачили.

СОКОЛЕНКО А. Зараз, буквально хвилиночка. Бачите?

ГОЛОВУЮЧА. Так, все є. Дякуємо, видно.

СОКОЛЕНКО А. Добре. Отже, перш за все дуже дякую комітету за те, що дозволити долучитися до події. Мені дуже надзвичайно приємно побачити особливо, що у нас багато є членів асоціацій присутні саме тут. Я дивлюся по списку, дуже багато. А також багато експертів, які долучалися до наших подій. Дозвольте поставити буквально два слова про асоціацію.

Асоціація експертів зі сталого розвитку, ми є міжнародна організація, яка працює в багатьох країнах світу і, зокрема, війна навпаки ще більше нас розповсюдила, скажемо так, в різних куточках світу. У нас, дійсно, є різні міжнародні експерти зі сталості різної специфіки, як сталого фінансування, так і різних систем менеджменту. Але найважливіше те, що ми працювали, працюємо і будемо працювати переважно з міжнародною спільнотою в плані інвестицій, інвестицій в Україну і саме "зелених" інвестицій, і все, що пов'язано з "зеленою" економікою та переходу до "зеленої" економіки.

І таким чином на початку війни, коли у всіх було певне таке перевантаження системи, так, ми реалізовувалися в декількох проектах, і, зокрема, долучалися до робочої групи по формуванню та розробці методології нарахування збитків, а також ми створили ще окремий проект, так званий ... (*вислів іноземною мовою*), де ми отримали підтримку від

UNIDO, оонівської програми, а також ряду банків, зокрема Укргазбанку, Укрсиббанку та інших банків.

Про що йде мова? На початку війни ми зробили дослідження, щоб побачити, що саме потрібно бізнесу. І виявилось те, що, дійсно, в першу чергу всьому бізнесу України необхідна фінансова допомога. Було опитано більше тисячі респондентів, ну, близько такого, і ми побачили, що 95 відсотків потребують фінансової підтримки.

І що ми бачимо? Ми бачимо, що наразі на ринку існує різна підтримка у вигляді грантових послуг, у вигляді фінансування і так далі, але не питання кредитування. І коли ми почали розбиратися більш детально, в чому ж причини, в чому є потреби реальні у бізнесу, у різного виду бізнесу, ми побачили, що на сьогоднішній день є не чітке розуміння, що таке гранти, що таке кредити, що є інвестування. І саме тут, ми вважаємо, що є дуже важлива і необхідна робота всіх нас разом зроблена, оскільки перед тим пані Елла також говорила про те, що в нас потребується саме економічна робота і буде "план Маршалла". Але знову ж таки наша спільнота не завжди розуміє, що таке грант, що таке фінанси, і біжать всі на гранти. Але, вибачте мене, гранти – це одноразова допомога. І, як правило, ви всі прекрасно знаєте, що гранти – це переважно стартапи, і стартапи не живуть вічно, вони виживають до 3-5 процентів максимум, а нам потрібна здорова економіка країни.

Нам потрібно, щоб ми переходили якраз на експортно-орієнтовану діяльність, нам потрібно розвивати технологію, нам потрібно виходити з сировинної бази, де нас Євросоюз, а також інші наші партнери, сприймають Україну лише як сировинну базу, лише як аграрну країну. Але зачекайте, в нас є ще й інші різні галузі індустрії, і саме наше дослідження показало, що, дійсно, є можливість, можливість розвитку саме ІТ-технологій, саме різних технологічних систем, креативні індустрії, різні програми ті, які можуть бути реалізовані саме тут, в Україні. Більше за те, те, що ми побачили протягом діяльності, те, що вже на сьогодні існує ряд підтримок, зокрема ооновських програм, зокрема різних донорів, які вже можуть тут і зараз надавати цю

підтримку українському бізнесу. Але український бізнес не може їх отримати, тому що не розуміє що ж це такі сталі принципи. Вони не розуміють, як отримати ці кошти. І коли ми починаємо з ними детально говорити, просто ось у вас є фінансування, але ми їх не можемо взяти, тому що ми не розуміємо, що ж від нас вимагається.

І таким чином цей аналіз нам допоміг побачити причину та чому ж український бізнес не готовий отримувати ці кошти на різних рівнях, починаючи від малого, середнього, завершуючи великим. Тому що великий ми впираємося в різні судові реформи, антикорупційні політики і так далі. Після цього ми зробили наступний крок – ми зробили Міжнародний форум сталості, який вже другий рік проводимо поспіль. І на цьому форумі запросили всіх донорів, зокрема це IFC, ЄБРР, ФМО, оонівські програми, різні програми підтримки з Німеччини були. І кожен з них вже презентував ті програми, які в них є і вони готові підтримати українську економіку тут і зараз. Але чи готова Україна отримувати цю підтримку тут і зараз? І саме напрацювання було основним нашим другим етапом, там до нас долучалися дуже багато спільноти. І я бачу тут також представлені організації, також різні асоціації, також вони приймали участь. І я думаю, що вони також можуть пару слів про це згадати.

І як результат ми хочемо напрацювати саме конкретні поетапні інструкції, де ми можемо також з вами реалізовувати спільно, що саме потрібно міжнародним інвесторам для того, щоб інвестувати в Україну. І тут якраз у такому так званому плані відновлення ми пропонували погляд інвестора, погляд донорів, погляд бізнесу, погляд спільноти і експертної спільноти. І саме оця експертна спільнота, вона є найважливішою для того, щоб був місток комунікацій між інвесторами та щоб вони приходили в Україну, навіть попри війну, а також між бізнесом, який не має жити лише на дотації і очікувати, що нам зараз дадуть гроші. Добре, вони сьогодні дадуть, а завтра ніхто не дасть. Якщо ми не будемо незалежні у своїх рішеннях, якщо у нас не буде на першому місці питання сталості, які мають бути просто не

десть окремо, а вони мають бути поєднані в нашій діяльності, в стратегії розвитку, тільки тоді при цих умовах ми будемо дуже цікава як інвестиційна країна в цілому. Але знову ж таки інвестори готові інвестувати, питання до нас: чи готові ми це отримувати.

Буду дуже рада на співпрацю, а також готові долучатися з усіма нашими ресурсами, які ми тільки маємо як в Україні, так і за кордоном.

Дуже дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую щиро, пані Аліно. І, дійсно, оце формування стійкого інвестиційного клімату на сьогоднішній день, стійкого, сталого і людиноцентричного – це ті принципи Індустрії 5.0, які ми сьогодні маємо сповідувати. Дякую щиро.

Я надаю слово з приємністю пану Олександрю Солонтаю – керівнику програм практичної політики, експерту Інституту політичної освіти, засновнику громадської організації "Фундація регіональних ініціатив". Пане Олександрю, вам слово.

СОЛОНТАЙ О.Г. Дякую дуже. Купа регалій. Але я, в принципі, втратив сенс виступу тоді, коли виступив Денис Шемякін і потім команда. Тому що вони, в принципі, сказали те, що потрібно, те, що я хотів сказати. Про те, що нова економіка можлива тільки за умов того, що всі громади в Україні, всі території визначаються зі своєю роллю в економіці. Без цього в умовах, що ми будуємо демократію, права людини, вільне пересування, вільне життя людей, де вони бажають, ми вільно формуємо місцеве самоврядування і децентралізацію на всіх цих умовах. Ми ж не можемо людям зверху і згори розказати, чим вони повинні займатися у своїх містах і селах. Це може бути тільки виключно в порозумінні і в діалозі разом з ними.

І інструменти, в принципі, команда Дениса теж чітко назвала. І кластерні інструменти, і планувальні, і інтеграція з європейськими відповідно всім і ринком і простором. Єдине, що скажу, я постійно про це з громадами

говорю, я постійно про це з громадами спілкуюся, сьогодні вранці мав представників 24 громад на зустрічі, якраз перед комітетом. І, ви знаєте, люди на місцях, які мають лідерство у громадах, на різних ролях знаходяться, вони сприймають, що тема комуналки і інфраструктури – це їхня тематика. Вони сприймають взаємозв'язок із освітою, частково, не всіма видами і формами, але частково сприймають взаємозв'язок. А на тему того, про те, що економіка – це питання їхнього порядку денного, їм здається, представникам всіх публічних органів влади і взагалі лідерам самоврядування, їм здається про те, що, та ні, це не до нас, що це до когось іншого, і вони випадають повністю з цих процесів. Тобто їм абсолютно цікаві зустрічі на теми, пов'язані, що буде з дошкільною освітою чи що буде з соціальними послугами, але на тему того, про те, що вони безпосередні учасники планування місцевої економіки і відповідно тому купу потрібно зробити відповідних дій, що від цього залежить взагалі все, що відбудеться з їхнім... Вони взагалі поняття "розвиток", розвиток своєї громади, сприймають крізь буде – не буде школа, буде – не буде клуб, буде – не буде ЦНАП і так далі, і тому подібне, а зовсім не в контексті того, будуть чи не будуть робочі місця і які це робочі місця, яка якість і залученість людей у цих всіх процесах робочих місць, і що взагалі вони як органи самоврядування в цьому плані планують. Ну от таке враження, що до цих пір залишаються жити в умовах проїдання бюджету, без думки про заробляння цих бюджетів.

Тому, мені здається, на цей фокус, який команда Дениса звернула увагу, потрібно максимум звернути увагу. Сам записався одразу в чаті, побачив про те, що можна в робочу підгрупу, одразу в цю робочу підгрупу як інструментом скористався, буду готовий працювати далі з тими громадами усіма і вести відповідну розмову. Треба синхронізуватися в цьому процесі, цьому має бути приділена велика увага, від роз'яснювальної до інструментальної різноманітної роботи.

І я впевнений, що все вийде, тому що сталася одна велика зміна, пов'язана взагалі з думкою людей про те, а хто повинен створювати робочі

місця. І якщо раніше, кілька років ще тому, думки людей, особливо в глибокій місцевості, депресивних селах і містах переважала думка, що робочі місця і взагалі формування заробітків - це компетенція і відповідальність виключно держави і уряду, а ми якісь вторинні, і таким чином розглядалося питання економічного розвитку на місцях, що має прийти якийсь інвестор. Це в продовження, знаєте, Російської імперії, коли мав прийти господин чи Речі Посполитої пан, чи в продовження Радянського Союзу, коли госплан повинен був вирішити, буде фабрика зверху чи завод, участь людей у формуванні в цьому була мінімальна. Зараз все-таки всі опитування людей показують, що думка людей помінялася, люди розуміють, що відповідальність за заробітки, відповідальність за економіку, за робочі місця – це в тому числі відповідальність і самих людей, а не тільки питання формування державою умов чи притягування інвестицій державних чи приватних. І плюс після перемоги однозначно ще й приватний капітал розширить свою сферу.

Тому я впевнений, що позиція лідерів на місцях зміниться під впливом зміни думки людей. Наше завдання – подбати про зручні і зрозумілі інструментарії. І те, як говорив пан Ігор в своїй частині, і також про те, щоб вони це розуміли при потребі і просвітництво розширити також. Ту думку також підтримую.

У мене все. Дякую за можливість.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, пане Олександр. Дійсно, одне з наших завдань сьогодні – це дійсно синхронізувати зусилля теоретиків, методологів, практиків з тим, щоб ті пропозиції запрацювали, фактично запрацювали. У вас прекрасний досвід дійсно спілкування з громадами. Дякую щиро.

Я бачу підняті руки. Хотіла зазначити єдине, що ми надамо слово після всіх основних наших спікерів. Дякую всім.

Пан Олександр Сущенко – координатор групи проектів UNDP з енергетики та охорони довкілля, доктор економічних наук, доцент кафедри

фінансів імені Віктора Федосова Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Прошу, вам слово. Не бачу пана Олександра, можливо, якісь технічні проблеми.

Тоді запрошую до слова пані Олександрю Альхімович – співвласницю АРТ Української агенції з інвестицій у людський капітал, академічного лідера бізнес-школи Українського католицького університету. Пані Олександра, ви з нами?

АЛЬХІМОВИЧ О. Так, доброго дня, колеги!

ГОЛОВУЮЧА. Прошу, вам слово.

Приготуватися пані Юлії Давій.

АЛЬХІМОВИЧ О. Доброго дня! Я трошки дам таких додаткових векторів до того, що вже проговорили. Я представляю Американську торговельну палату, ІТ-асоціацію України, і, коли колеги говорили про розвиток індустрій, то я хотіла б наголосити та надати, що зараз, я думаю, що одна з єдиних галузей в Україні, яка демонструє зростання, – це ІТ-галузь. За останні пів року ми показали приріст на 23 відсотки з об'єму експорту, якщо порівнювати з показниками минулого року. І це говорить про те, що у нас є гарне підґрунтя будувати саме цифрову державу. Це перше.

Друге. Колеги говорили про важливість людського капіталу, говорили про кількість ветеранів, я хочу розширити і сказати, що у нас, на жаль, або, на щастя, не знаю, не лише будуть ветерани, які через 2-3 роки оцінюються приблизно 4-5 мільйони, це будуть і інші верстви населення. Це і громадяни, які є або будуть з обмеженими можливостями, це жінки, які ... *(Не чути)*

ГОЛОВУЮЧА. Перепрошую, пані Олександро, вас не чути стало, не чути. Можливо, відео вимкніть, якщо трошки тягне інтернет. Зараз справді ми повинні мати високий ступінь цифрової толерантності. Пані Олександро!

На жаль, мусимо рухатися далі. Мусимо. Я тоді надам ще раз слово пані Олександрі, пізніше, якщо це, можливо, пов'язано з вимкненням світла.

Так 12:30. Скажіть, будь ласка, чи пан Тарас Висоцький – перший заступник міністра аграрної політики та продовольства, чи підключилися ви? Так, добре, тоді рухаємося далі. Перепрошую, колеги. Час диктує свої певні вимоги.

Пані Юлія Давій мала долучитися до нас зі Сполучених Штатів Америки, з Університету Берклі. Пані Юлія – президент Українського клубу в Університеті Берклі, співзасновник імідженерія – платформи цифрових ланцюгів та цифрової доставки фізичних товарів, міжнародна експертка з відновлювальної енергетики. Прошу, пані Юліє, ви з нами.

ДАВІЙ Ю. Так, я з вами. Доброго дня! Вітаю всіх! Рада брати участь в цьому засіданні.

Справді, цього року відбувся історичний момент – відбулося заснування, створення Українського клубу в Університеті Берклі, в державному університеті номер один світу. І тут, як ніде в іншому місці, ніде, можливо в іншому університеті на планеті, відчувається, наскільки важливі інновації. Хоча ми, безумовно, і так це відчували. Ми в темі сталих інновацій працюємо вже понад 14 років і закладали якраз основу для розвитку клінтек індустрії в Україні, і ще в 2012 році заснували Інститут зеленої економіки в Україні. Я зараз спеціалізуюся на бізнес-інноваціях в Університеті Берклі.

І аналізуючи ті напрацювання, які вже на сьогоднішній день є по відновленню України, хотіла зробити декілька пропозицій. І, власне кажучи, я думаю, що ми зможемо розвивати ці пропозиції вже далі в робочій групі чи в рамках тих проектів, які наразі Український клуб Берклі реалізує, це проекти по сприянню відновлення України і, зокрема, один з них – це платформа Берклі Ukraine форум, який готується, це як постійно діюча платформа і як великий захід, який відбудеться в квітні 2033 року. І також ми маємо інші проекти по сприянню відновленню України, і залучені в цей

процес найбільших, можна сказати, світил світової науки. Зокрема, у нас вже є домовленості про виступи перед українськими вченими, перед українською спільнотою, бізнес-спільнотою, нобелівських лауреатів Берклі, ми знаємо, що університет в Берклі особливо багатий ними, і багато інноваційних прорирів, що там говорити, навіть винайдення, розробка атомної бомби була здійснена саме в цьому університеті.

Тож стосовно інновацій. Сьогодні вже згадували важливість інновацій в закладенні фундаменту для розвитку Індустрії 4.0. Так от дуже важливим є закладення фундаменту для розвитку саме не лише ІТ, а також ...*(Не чути)*, не лише діджитал-трансформації, але й також діджитального виробництва, роботизації, 3D-printing, не просто desktop-3D-printing, а професійного ...*(Не чути)* 3D-printing. Це величезна галузь, це трильйонна індустрія, це індустрія, яка зачіпає і фактично визначає лідерство в інших індустріях, тому що це сучасні біотехнології, це сучасне будівництво 3D-printing, це сучасна індустрія, heavy industries, це і космічна індустрія, і авіаіндустрія, і автомобільна індустрія. Це впливає на те, як ми виготовляємо і постачаємо, і споживаємо товари. Тому на сьогоднішній день дуже важливо передбачити в плані відновлення України розвиток цієї індустрії і на рівні створення освітніх програм, і на рівні підготовки кадрів, і на рівні розвитку R&D, і на рівні, власне кажучи, створення основи, можливо, для розвитку стартапів. Будемо говорити прямо, на сьогоднішній день дуже мало стартапів в Україні, які займаються саме в цьому напрямку, це буквально одиниці, їх можна перелічити на одній руці.

І ми, власне кажучи, ми бачимо, з одного боку, що начебто є така от прогалина, але, з іншого боку, є величезна основа, величезний потенціал для того, щоб Україна продовжила лінію на перетворення на такий діджитальний хаб Європи не лише в ...*(Не чути)* і стала, можливо, одним із європейських і навіть світових центрів по діджитал-виробництву.

Інший напрямок, також коротко, - це розвиток відновлювальної енергетики, сьогодні вже говорили про те, наскільки це важливо. І ми знаємо,

що на сьогоднішній день в умовах війни ніщо так не спасає нас, як децентралізоване енергопостачання. Так от дуже важливо продовжувати оцей тренд на децентралізацію, на створення розподіленої мережі енергетичних кластерів (сонце, вітер, біомаса, сторедж), створення спеціалізованих грантових програм підтримки інсталяції домашніх станцій. Зокрема, у нас була ще в 2001 році закладена програма на мільйон сонячних дахів. І ми бачимо, що в умовах війни, от перед початком війни понад 70 тисяч домогосподарств вже мали домашні станції і були підключені, і працювали по "зеленому" тарифу, а ті, хто мали автономні системи, їх навіть більше. І Росія змогла забрати атомну станцію, утім забрати 100 тисяч сонячних станцій, 100 тисяч автономних систем домашніх господарств – це нікому не під силу. Ми бачимо силу дистриб'ют енергопостачання. Тож дуже важливо продовжувати цю галузь.

І хочу сказати, що раніше субсидували вугільну галузь, просто роздавали гроші, а сьогодні дуже важливо підтримувати, можливо, створювати спеціалізовані грантові програми для підтримки інсталяції домашніх станцій. І подібна програма працює в Каліфорнії, тож тут теж є вже напрацювання і готові рішення. Німеччина знову ж таки є теж гарним прикладом.

В нас також є і інші пропозиції стосовно відновлюваної енергетики, зокрема це переведення об'єктів інфраструктури у формат підземних об'єктів, де є можливість і створення мережі підземних кабелів, це активне формування внутрішнього ринку біомаси і розробка нових будівельних норм для розвитку автономних біопаливних котелень в містах. Знову ж таки, у 2011 році інжинірингова компанія, яку я співзаснувала, вона побудувала найбільшу... і на той час, і сьогоднішній день вона залишається найбільшою приватною біопаливною котельнею в Києві. І ось ми бачимо, що вже пройшло понад 10 років – і вона успішно працює, і в умовах того, що половина теплового забезпечення лягло, було зруйновано, отакі системи довели свою ефективність, вони працюють.

Тож це два таких приклади. Я впевнена, що є, безумовно, більше напрямків, де ми можемо вносити свої пропозиції, і сподіваємось бути корисними. Тому дякую вам за увагу. Дякую за можливість.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, пані Юлія. Це дуже цінно для нас, відчувати підтримку таких потужних і університетів, і взагалі підтримку саме Сполучених Штатів, і українців в Сполучених Штатах. І дякуємо вам, тим паче, враховуючи, що ви долучились, враховуючи різницю в часі. Величезне вам спасибі. Будемо раді отримати, дійсно, пропозиції від вас і долучати вас також до наших заходів, подій, розробки робочих документів, які ляжуть в основу справді відновлення України і повоєнного сталого розвитку. Дякуємо щиро.

До нас долучився нарешті перший заступник міністра аграрної політики та продовольства пан Тарас Висоцький. Прошу, вам слово.

ВИСОЦЬКИЙ Т.М. Вітаю! Дякую, , в тому числі і за такий гнучкий підхід по виступу. Я слухав уважно до 11:50, а потім виникли форс-мажорні обставини, мав відлучитися. Тому, можливо, повторю, що було сказано протягом останніх 40 хвилин, але все ж наголошу якраз на ролі міністерства і аграрного сектору в сталому розвитку, відновлення економіки України.

Цифри повторювати не буду. На жаль, в тому числі через війну частка аграрного сектору ще більше зросла в економіці, в експорті, сам сектор теж має падіння, не таке, як всієї економіки, якраз багато надій на аграрний сектор.

Що ми бачимо? В сталість ми маємо, перше, те, що аграрний сектор до цього це робив і буде продовжувати забезпечувати повністю продовольчі потреби внутрішнього ринку і зростання по експорту перш за все готової харчової продукції. Ми бачимо, що знову ж через форс-мажор, через війну, які спричинила дорога логістика суттєве здешевлення кормової бази, ми бачимо зростання експорту, активне відновлення у тваринництві, у молочній

продукції та в м'ясному напрямку, бачимо те ж саме в садівництві, заплановано в тепличному господарстві. Але ще ціль є – активніше рухатися і у виробництві готової харчової продукції.

Окремо хотів би наголосити на такому блоці, от колега попередня, включився, вже відповідала, як біоенергетика. Фактично аграрний сектор може зробити значний вклад в енергетичну незалежність України. Мінімум, є чотири види енергетики, яка виробляється ...*(Не чути)* до аграрного сектору, це біоетанол, це біодизель, це біогаз, це четвертий вид, тим більше очистка біогазу після біометану. То ми, подивившись на цей перелік, розуміємо, що ми можемо суттєво зробити імпортозаміщення і суттєво допомогти, плюс використовувати ефективно, в назві "сталість розвитку" ефективно відходить, що багато з цих альтернативних джерел енергії може вироблятися з відходів, те, що на сьогодні чи до сьогодні просто не використовувалося, а було утилізовано.

Цей великий блок для нас є великий фокус, і тут ми готові з усіма також співпрацювати. Перш за все аграрії – це джерело сировини цих речей. Але аграрії готові і вертикально інтегруватися, і бути і постачальником сировини, і безпосередньо виробниками цих видів енергії, тому готові співпрацювати з постачальниками технологій. Тут важливо технології, в Україні їх немає, на жаль, поки що, їх більшість треба імпортувати, якщо ми говоримо про біометан і біогаз. Бо біоетанол на старті, саме спиртова галузь, і по біодизелю теж певний старт є, це олійна галузь, але треба доопрацьовувати.

Також погоджуюся абсолютно, голова комітету Дмитро Наталуха наголошував, що для аграріїв фактично два великі блоки є критичні для розвитку аграрного сектору, транзакційні витрати, їх можна дуже спростити, підключення до мереж.

Тому що в земельному законодавстві, скажемо відверто, ми ініціювали, депутати підтримали, дякуємо, тут, бачу, продовжують приймати участь багато народних депутатів., там максимально зараз просто: зміна цільового

призначення, використання..., от там транзакційні витрати дерегульовані спільно ...*(Не чути)* до мінімуму. Але підключення до мереж – це великою поки що залишається проблемою, на жаль, досі. Тому оцей блок.

І другий блок – це, звісно, довгострокові, ну, хоча б 5-річні, доступне фінансування. Тому що "5-7-9" і інші програми, уряд старається, вони допомогли не втратити підприємства, проходить цей складний період по операційному фінансуванню, але інвестиції і відновлення треба довгостроково.

Багато з цих проектів будуються за рік-два, з тих, що озвучувалися, і, в принципі, за 4-5 років вже мають певну окупність, і в нинішній кон'юктурі, і в міжнародній. Тому 5-річне довгострокове фінансування – це було би доступне і з зменшенням ...*(Не чути)* витрат, і перспективних галузей дуже багато. За умови збереження – над цим також працює уряд, - зони вільної торгівлі з Європейським Союзом, тим більше, що світовий ринок вільний, без квот, без мит, те, що є зараз, інше, воно буде відбуватися бізнесом автоматично в більшості випадків.

Дякую за запрошення. Ми надалі готові долучатися до дискусій з економічним комітетом. Степан Іванович є ще присутній, багато чого вже за ці три роки спільно ініціювали, і далі готові бути на зв'язку. Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую широ, пане Тарасе. Дуже цінуємо, що ви таки знайшли можливість долучитися і сказати про цю важливу галузь для нас. Ну, все ж таки вона є певною мірою системоутворюючою для країни. Дякую.

І, шановні колеги, ми завершили основний такий наш список спікерів. Зараз ми переходимо до фактично обговорення. Я трішки дам певної такої додаткової інформації. Оскільки багато учасників, багато охочих, дійсно, взяти участь в обговоренні, в виробленні наших таких напрацювань подальших – це тільки перша зустріч, як ви чули, - проте ми працюємо з вами до 13:30, нам дають можливість ще такий люфт мати, ще на пів години, часовий. І я обов'язково надам слово всім, хто підняв руку. Я бачу руки

Андрія Гнапа, Ольги Бойко, Олександра Пасічного, Оксани Кисіль, Марії Дячук. Обов'язково надам вам слово. Але у нас ще люди, які записувалися заздалегідь в обговорення, я спочатку передам слово їм.

Прошу, в обговоренні у нас такі коротенькі репліки, доповіді в часовій межі до 3 хвилин. Будь ласка, прошу, колеги, дотримуватися регламенту. І ще раз хочу зазначити, що ця експертна група, робоча група, яка долучилася 5 років тому до написання доктрини збалансованого розвитку "Україна-2030", потім в 2018 році вийшла, уже ми розширили це з п'яти університетів Києва і далі розширилась мережа на майже більшість провідних університетів України. Наша мережа була створена в широкому такому загальному, і вийшла Біла книга економічної політики України до 2030 року. Якраз презентація відбувалася рівно чотири роки тому, 24 жовтня. І мене дуже приємно, що, дійсно, в минулому 21-му році якраз була утворена така потужна робоча група, долучилися до підписання понад 15 університетів України якраз у розробці пропозицій і, власне, концепції сталого розвитку. І сьогодні представники цієї робочої групи також з нами і хочуть поділитися своїми напрацюваннями.

Я з величезною приємністю надаю слово проректору з наукової роботи Київського національного економічного університету, доктору економічних наук, професору пані Ларисі Антонюк. Прошу, пані Ларисо.

АНТОНЮК Л.Л. Дуже дякую, Олександро Віталіївно. Дуже дякую за можливість брати участь у цій панелі, мені здається, стратегічній в кожній доповіді. Я особисто почула ті найважливіші принципи і шляхи, куди має рухатися наша країна.

Я з великим ентузіазмом брала участь у розробці доктрини-2030, яка, мені здається, на сьогодні не просто не втратила своєї актуальності, а навпаки її актуальність зростає. І постановка взагалі питання розбудови сталої конкурентоспроможності є на сьогодні, як в плані відновлення нашої держави, просто ключовою і пріоритетно значущою.

Наш університет протягом двох останніх років був приєднаний до Глобальної федерації рад конкурентоспроможності. Це глобальна мережа державних установ, університетів світового класу, великих транснаціональних корпорацій, які щорічно переглядають основні принципи конкурентоспроможного розвитку будь-якої країни світу. Організуючи ось такі глобальні форуми, інноваційні форуми, глобальні слухання, ці члени, як агенти змін, розказують нам найважливіші, найкращі механізми та інструменти, з якими будь-яка країна світу, будь-який уряд може розбудовувати свою економіку.

Цього року, протягом року під час війни глобальна федерація Ради конкурентоспроможності, яку очолює Рада конкурентоспроможності, представник Ради конкурентоспроможності і Президент Ради конкурентоспроможності США ...*(Не чути)*, долучала наш університет до цих навчань, до слухань кейсів виходу з кризи, наприклад, Японії через інновації. І цього року вони напрацювали ось ці глобальні принципи конкурентоспроможності, які вони просять доповідати урядам, щоб вони могли через усі кейси корегувати свої плани. Тому що швидкість, це правда, що це найважливіший чинник успішного конкурентного розвитку будь-якої країни.

Тому я хочу в резолюцію внести ці принципи, ми сьогодні їх озвучили. Передусім це розвиток людського капіталу або інклюзивне залучення всіх можливих ресурсів для інноваційного розвитку. Це державно-приватне партнерство, особливо в таких великих проектах, як відновлення інфраструктури або будь-яких великих проектах, які пов'язані із сталим розвитком і багато інших принципів, за браком часу, я озвучувати не буду.

Хочу сказати, що ми пропонуємо створити в Україні Раду конкурентоспроможності, яка б очолювала ось ці всі процеси. Ми зараз, професорсько-викладацький корпус, який має можливість долучатися до цих програм відновлення, ми долучаємося до всіх можливих комітетів і пропонуємо свої напрацювання. Наука та освіта – це просто пріоритетний

напрямок, без якого взагалі не можна рухатися і будувати конкурентну економіку в Україні. І в наших планах відновлення взагалі відсутній план розвитку науки, а в умовах вже розгортання індустрії 5.0, побудови суспільства 5.0 нам потрібно обов'язково зазначити ці всі такі дорожні карти розвитку науки та освіти.

Рада конкурентоспроможності напрацювала рекомендації для освітнього простору. Ми випустили ось такі посібники, які ми готові перекладати на українську, ділитися із суспільством. І, що саме основне, наш університет, і ми готові долучати всі університети, які би хотіли працювати, у нас є досвід підготовки ветеранів АТО до підприємницьких проєктів. Ми проводили літні стартап-школи "4.5.0" у мирний час, і наш університет в свій час за підтримки Світового банку перекваліфікував 60 тисяч військових в 90-х роках, які сьогодні стали успішними підприємцями. І наш університет готовий до таких проєктів і процесів.

Щодо сталої конкурентоспроможності *sustainable competitiveness*, я пропоную використовувати ключову методологію, яку розробляє шведсько-корейська консалтингова компанія, по п'яти ключових факторах: природній капітал, ресурсоефективність, інтелектуальний капітал, ефективне управління, соціальна згуртованість. Якраз ці всі напрямки ми в доктрині-2030 і прописали. Але оскільки багато відомих міжнародних корпорацій, компаній, які досліджували методики, вони на сьогодні взагалі їх не розробляють, не включають Україну, то, мені здається, при підготовці ось всіх проєктів, пов'язаних з відновленням, ось цей індекс *sustainable competitiveness*, він міг би бути ключовим і міг індикативно оцінювати всі напрацьовані рішення, проєкти, які ми з вами зможемо успішно реалізувати.

Я переконана, що Україна буде вільною, конкурентною, конкурентоспроможною. І теж хочу сказати слава Україні! Героям слава!

ГОЛОВУЮЧА. Героям слава!

Дякую щиро пані Ларисі Антонюк. І дійсно згадана вже сьогодні неодноразово Індустрія 5.0, де ми говоримо про людиноцентричність, сталість і стійкість як основні принципи, що всі політики, які ми розробляємо, мають бути орієнтовані на людинозалученні, зверненні до людини, до всіх стейкхолдерів, як зараз кажуть.

І хочу надати слово нашим колегам з, як ми кажемо, регіонів, з різних регіонів. І запрошую до слова доктора медичних наук, доцента Національного університету "Острозька академія" пана Ігоря Гущука. І підготуватися пані Ганні Мелеганіч.

Прошу, пане Ігорю, вам слово.

ГУЩУК І.В. Доброго дня, шановні колеги! Радий вас почути. Дякую організаторам за можливість залучитись до цього потужного заходу. Радий побачити своїх колег експертів, з якими ми не бачились через COVID і війну. Декілька слів, щоб вложитись в регламент.

Я, в принципі, з експертної точки зору підтримую всіх колег експертів, які звертали увагу на людський потенціал і людський капітал. Без живої здорової людини фактично всі наші задуми, плани, мрії, вони будуть не виконані. І на сьогодні, на жаль, у нас ситуація в останні роки є дещо критичною. Відсутність реформи охорони здоров'я в комплексній, логічно завершеній, а тільки фокус її на фінансові зміни, фінансове забезпечення різних рівнів управління не дають можливості належно протистояти викликам, які стоять для нашої національної системи охорони здоров'я.

З ліквідацією(*Не чути*) в 2012 році, а потім ліквідації Санепідемслужби була зруйнована вітчизняна система охорони громадського здоров'я і були зруйновані базові принципи, превенції, попередження. І через це я можу сказати як людина, яка більше чверті століття працювала практичним працівником, що пандемія – це ближче, на мою точку зору, більше соціально-економічна ширма, яка повинна була покрити збір інформації на глобальному рівні, чим такий суттєвий виклик для життя і

здоров'я населення, хоча це подавалося різними засобами масової інформації по різних країнах.

І сьогоднішня війна, на жаль, вона тільки збільшила ті негаразди, ті лиха, ті біди, які у нас є в Україні, тобто зруйнована інфраструктура водозабезпечення, каналізування, теплопостачання, енергоносії, відходи. Це не покращують ні екологічний стан, ні стан здоров'я людини. І прийнятий нещодавно Закон "Про систему громадського здоров'я" він вирішує тільки часткові проблеми з тим, щоб розбудувати належну систему охорону громадського здоров'я і захисту нашого населення, і захисту нашого довкілля. Але разом з цим він є таким... більш статистичним буде, тобто цей закон не дає можливості превентивних заходів попереджувати і оцінювати ризику.

І щоб не зупинятися і не забирати час, багато чого було описано в Доктрині-2030. Але, разом з цим, ми готували наукову доповідь, і тих посилів, які вас зацікавлять, можуть почитати, в Національному інституті стратегічних досліджень була наукова доповідь у липні 20-го року "Україна після коронакризи – шлях одужання".

На закінчення свого виступу хочу сказати, практично чим ми можемо допомогти, бо я не тільки... у нас є науково-дослідний центр, але я сьогодні перед вами і як заступник голови правління Української асоціації громад (*Не чути*) Ми напрацювали методологію і паспорт населеного пункту, який дасть можливість оцінити ті наявні ризики, в першу чергу медико-екологічні для громади для того, щоб... мені імponує, що пан Солонтай Олександр казав і Денис Шемякін, що громади повинні вирішувати. Але вони повинні розуміти ризики і пріоритезацію цих ризиків, на що необхідно витратити ті невеликі кошти, які буде мати громада, в першу чергу чи будувати школу, чи робити водопровід. І ці ризики повинні бути оцінені, повинна бути пріоритезація цих ризиків, і місцеве самоврядування, і населення повинно ...(*Не чути*)

Дякую за увагу. Готовий до співпраці. І надіюсь, що спільними зусиллями не тільки економічно, але буде збалансований розвиток і безпечне середовище нашої життєдіяльності після перемоги над агресором.

Слава Україні!

ГОЛОВУЮЧА. Героям слава!

Дякуємо, пане Ігорю. Бо дійсно система охорони здоров'я – теж одна з системоутворюючих, взагалі як і освіта, це те, що в суспільстві насправді має основні орієнтири і, зокрема, щодо сталого розвитку. Дякую щиро.

Я запрошую до слова кандидата політичних наук, доцента Ужгородського національного університету, керівницю Центру сталого розвитку пані Ганну Мелеганич. Прошу, пані Ганно.

МЕЛЕГАНИЧ Г. Доброго дня! Дякую, шановні колеги, за можливість долучитися. Дуже цікаві доповіді прозвучали. Чути мене?

ГОЛОВУЮЧА. Так, так. Все добре, чути.

МЕЛЕГАНИЧ Г. Добре. Дякую.

Я, мабуть, не буду відрізнятись оригінальністю, підтримаю своїх колег, які виступили з освітнього середовища. І на мою точку зору, я в цьому переконана, що нам потрібно більше привертати уваги до просвіти в цій тематиці і взагалі до залучення закладів вищої освіти до процесів, які відбуваються в громаді.

Дуже важливо, щоб у партнерстві бізнес – влада належну роль зайняли заклади вищої освіти, оскільки вони і мають готувати фахівців, які потрібні ринку праці, і водночас мають поширювати знання і цінності ідей сталого розвитку, оскільки я вже багато років в цій проблематиці працюю і я бачу, що все одно в багатьох людей навіть різного роду рівня управлінців не вистачає розуміння в тому, в чому визначається цілісність ідей сталого

розвитку. І в контексті того, що зараз відбувається в Україні, ми, звісно, більше уваги привертаємо до економічних питань, але непотрібно забувати і про соціальну, і про екологічну складову, оскільки викликів в цій сфері теж дуже багато є. І я підтримую тезу, і хочу наголосити ще раз на тому, що нам потрібно більше буде створювати інклюзивного простору. І взагалі кризи, вони мають створювати, часто створюють можливість для того, щоб був стрімкий розвиток. І я вважаю, що обов'язково потрібно, щоб любі процеси, починання, які зараз будуть, вони саме були на засадах сталості.

Щодо згаданої ролі університетів, то хотіла поділитися досвідом нашого Ужгородського національного університету. У нас упродовж двох років розроблялася Концепція сталого розвитку університету. І, до речі, 24 лютого ми її мали приймати на вченій раді університету, але у зв'язку з усім відомими обставинами це перенесено, але будемо вносити зміни, і відповідно ця концепція також буде прийнята. Тому закликаємо інші навчальні заклади теж активніше включатися в процес розвитку громад, і таким чином ми можемо досягнути бажаної з вами мети.

Дякую за увагу. Постаралася швидко. І слава Україні!

ГОЛОВУЮЧА. Героям слава!

Дякуємо, пані Ганно. Нагадую, що, дійсно, ті пропозиції, які мають колеги, які беруть участь в обговоренні, власне, надсилайте, я потім дам контакти. Будемо вдячні за матеріали.

Я прошу, ті, хто підняв руку, в нас є деякі такі бажані виступати, яких просто підписано ім'я. Вибачте, я не можу надати слово, підпишіться повністю, щоб розуміти, з ким ми розмовляємо. Дякую.

Я до слова запрошую експерта Аліну Севастюк. Прошу, вам слово. Ваші 3 хвилини. Прошу. Прошу, пані Аліно.

СЕВАСТЮК А. Доброго дня! Вітаю всіх! І мій коментар насправді буде досить конкретним і практичним, щоб до резолюції за підсумками

сьогоднішньої нашої зустрічі ми могли додати пропозицію про врахування глобальних технологічних трендів у подальшому економічному розвитку відновлення і сталому розвитку України.

І коли ми, наприклад, обговорюємо про розвиток кластерів, про розвиток громад, дуже важливо зрозуміти можливості саме цієї громади або цієї області України. З іншого боку, треба зрозуміти, куди рухається світ, щоб експертний потенціал дійсно використати в повній мірі зараз.

І пропозиція включає, охоплює окремо такі, наприклад, напрями, як розвиток рішень у сфері "розумних міст", промислова робототехніка, рішення в сфері телекомунікацій для промислового розвитку, доповнена та віртуальна реальність, цифрове здоров'я, датчики з моніторингу стану, автономні ... *(Не чути)* пристрої. Фактично я зараз перераховую дуже стисло, але те, що ми можемо перевірити, як те, що ми створюємо рекомендації на майбутнє, враховують, що Україна може це виробляти, створювати, експортувати і включатися у світові ланцюжки постачання.

Штучний інтелект і машинне навчання, інтернет речей, безпілотні транспортні засоби, адитивне виробництво (це 3D-друк), побутова робототехніка, дистанційне керування пристроями на виробництві, в безпілотному транспорті, в медицині, хмарні обчислення, великі дані, блокчейн, криптовалюта, персональні пристрої, які носять, квантові обчислення, цифрові розрахунки і платежі.

Власне, моя рекомендація дуже конкретна і проста: в резолюцію додати перелік (і можна цей перелік розширити) технології, які варто врахувати для відновлення України, розвитку України, сталого розвитку і внеску, так, щоб Україна була на сучасній цифровій економічній карті.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, пані Аліно. Ваші пропозиції прийнято. І дякую за дотримання регламенту.

Я хочу запросити до слова директорку Навчально-наукового центру прикладної соціології "Соціоплюс" пані Анну Іщенко. Це Київський політехнічний інститут, або Національний технічний університет "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського".

Пані Анно, вам слово, ваші 3 хвилини.

ЩЕНКО А.М. Доброго дня. Я спробую встигнути навіть швидше. Але хочу сказати дуже чітко, і в якості не тільки підготовленого коментаря, але у якості дискусії, щодо того, що ми вже почули.

Хочу сказати, от щойно колеги закликали університети залучати ідеї сталого розвитку. Хочу сказати, що в нашому університеті ця ідея внесена в місію та в мету існування нашого університету, і є таким лейтмотивом усіх навчальних програм.

Зважаючи на обмеження часу, буквально три тези в продовження думки про розвиток людського потенціалу, людського капіталу, про ті тенденції стосовно збільшення частки старіння нашого населення, зменшення працездатного віку. Але в той же час, ми знаємо, що ці тенденції в нашій країні після 24 лютого ще більше поглибляться, але не наберуть нових обертів. Сьогодні ми говорили про адаптацію таких вразливих верств, як ветеранів, захисників та захисниць, і одна з колежанок підкреслювала, що це будуть не єдині вразливі верстви. І я хочу в продовження цієї тези сказати, що дійсно жінкам і людям старшого віку потрібно бути включитися більш активно, і вони будуть змушені це зробити, в економічну систему нашої країни. Через це ми повинні вже зараз надати можливості для того, щоб адаптувати ці нові незвичні верстви або, можливо, меншою мірою включені зараз до економічної системи верстви нашого населення, тому що саме вони повинні будуть виконувати економічно активну роль.

Але для цього, в продовження цієї думки, потрібно зазначити, що для цього ми повинні використовувати певну, дуже конкретну і чітку, дезагреговану статистику для того, щоб будувати цю стратегію більш

правильно, для того, щоб зрозуміти, хто є ці люди, це населення України, задля якого ми будуюмо цей план відновлення. Тому що, звичайно, що після 24 лютого структура вразливих верств нашого населення вже значною мірою змінена. Тому що перш ніж будувати плани на майбутнє, потрібно зрозуміти, якими є верстви, що потребують допомоги, хто вони і якої саме допомоги вони потребують. І включати вже це у ті програми підготовки кадрів, перекваліфікації, неформальної та формальної освіти для того, щоб цей процес і адаптація до нових умов ринку праці, відбувався більш швидко і більш активно.

Дуже дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую щиро, дякую, пані Анно.

Я ще трошки пізніше дам слово моїм колегам експертам робочої групи. А зараз тим, хто підняв руку, я в порядку, так, як це були підняті руки. Єдине, що першому б надала слово пану Олександру Пасічному, народному депутату України. Прошу, ваш виступ чи ваша репліка.

Прошу, пане Олександрє.

ПАСІЧНИЙ О.С. Доброго дня! Хотів би зазначити як народний депутат України і член Комітету з питань бюджету. Ви знаєте, що фінансова ситуація в нашій країні надскладна, більше 50 відсотків ми витрачаємо на сектор безпеки і оборони. Наприклад, до війни це було 5 відсотків, тому ми розуміємо, що державі зараз надскладно підтримувати економічні ініціативи, тим не менш, ми повинні шукати шляхи.

Там виступав шановний пан професор по інструментах, по прозорості використання коштів державного бюджету, я готовий до діалогу, які саме можуть бути інструменти ще додатково контролювати використання бюджету. Дійсно, це важливо, прозорість використання коштів.

По-друге, я хотів би визначити подякую Денису Шемякіну, Денису Кудіну за роботу групи "Робоче відновлення". Дуже експертна, дуже фахова і

робота була дуже цікава, я долучався, є з чим порівняти з іншими групами. Тому дуже дякую за роботу, і дуже гарні висновки, які вони пропонують, наша робоча група запропонувала на виході і продовжує свою роботу.

Ще хотів би зазначити таку тему як народний депутат від Миколаївщини про особливості відновлення прифронтових постраждалих територій. Тому що такі території, як Харківщина, Миколаївщина, Чернігівщина, Сумщина, Київщина, дуже особливі і в економічному нові будуть, тому що ці області прифронтові і дуже сильно постраждали, тому такий акцент при роботі я сам як народний депутат і хотів би озвучити цю проблему. Тому що інвестиції залучати в ці регіони значно складніше буде, і зараз це дуже відчувається порівняно з такими, які не постраждали області, де економіка по-іншому буде розвиватися.

І наприкінці хотів би зазначити, що як член Комітету з питань бюджету готовий до співпраці, координації зусиль з точки зору фінансової системи. Дякую за запрошення. Мені цікаво і будемо продовжувати роботу в рамках комітету і робочих груп.

Дякую за увагу. Всім гарного дня.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, пане Олександрє. І передаємо вітання нашій героїчній Миколаївщині. Ми з вами тримаємо, як кажуть, підтримуємо і переживаємо, і, звичайно, звістки про медичні заклади, про заклади освіти в Миколаєві, зокрема, завжди нас засмучують, як і інші об'єкти, звичайно. Тримайтеся. Тримайтеся і наша підтримка, наше серце з вами. Дякую щиро.

Пані Оксана Кисіль, прошу вам слово.

КИСІЛЬ О. Доброго дня, шановні колеги, ще раз! Буду коротко.

У проєкті ЄС "Угода мерів – Схід" працюємо з громадами у питаннях сталого енергетичного розвитку і адаптації до зміни клімату, якраз покриваємо вісім цілей сталого розвитку. Особливо зараз ми робимо фокус

на сталі і доступні енергії, тобто працюємо з громадами по цій децентралізації енергії.

І тому от я рахую, що ключове має бути зараз, от Миколаїв згадали, ми з Миколаєвим зараз досить працюємо у питанні енергетичної безпеки поствоєнної і післявоєнної відбудови, тобто ми починаємо думати, що робити місту, бо наш сусід, він не дінеться, навіть якщо ми зараз переможемо, ми повинні думати стратегічно, як місто має енергетично бути незалежним у випадку, якщо. Тому одна із таких пропозицій, все-таки тут є і перший заступник Міністерства аграрної політики, все-таки більше сфокусуватися на локальних видах палива і на формуванні ринку локальних видів палива, які дають можливість громадам пережити цю зиму. Тому що в нас ... *(Не чути)* відсотків ми вже перевели на біомасу ... *(Не чути)* Ми працюємо із ...*(Не чути)* до 50-го року наші стратегічні плани. Я підтримую тут пана Олександра Солонтая, ми вже списалися, що економіка має бути попереду. І, наприклад, на тому ж Миколаєві ми зараз переглядаємо стратегію розвитку міста, тобто ми працюємо, як має місто розвиватися в стратегічному баченні. Тому тут якраз наше завдання зараз переглянути і регіональні стратегії, і локальні стратегії, їх повністю переорієнтувати.

Ну і головне – це те, що я кинула в чат нашого університету, - ми запустили декілька співпраці зі Стенфордом, і з фінським університетом. От якраз фінський університет долучає інновації для сталого розвитку міст і енергетики. От ми шукаємо рішення, коли науковці разом з громадами будуть шукати інноваційні рішення, тому що ми розуміємо, що інвестувати ми будемо, інвестиції будуть в українські громади, але потрібно зараз інвестувати з урахуванням того, що ми відбудовувати це маємо – раз, і маємо ефективно.

Ну, і стосовно того, був меседж, що треба більш підтримувати Solar Energy і гранти. От я стосовно грантів дуже скептично відношусь, тому що ми повинні розробляти фінансові механізми, які дають на 1 гривню залучити 10 гривень інвестицій, умовно говорячи.

Тому все-таки в нас повинна бути більш вибудована інвестполітика, ніж грантова підтримка громад. Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, пані Оксано. Дякую за ті пропозиції, які ви висловили. Супер! Наша основна задача якраз шукати зараз прямо тут оці партнерства і вибудовувати мережу – мережу партнерств, досягнення фактично 17 цілі.

Прошу, кілька слів, Андрій Гнап. Прошу, представтеся. І ваш коротенький виступ. Прошу.

ГНАП А. Колеги, доброго дня. Дякую, що дали можливість висловитись. Я також експерт Асоціації експертів сталого розвитку і голова комітету "Стала індустрія" Українського кластерного альянсу, і приватний підприємець. І мої коментарі стосуються відкритих даних, тому що вже 5 років я тренер з відкритих даних. Ми 21 жовтня всі в країні відзначали 7 років з ключової постанови Кабінету Міністрів. І хочу сказати, що інформація державна про діяльність всіх органів, воно надзвичайно важливе. І після російського вторгнення ми надзвичайно сильно відчули обмеження в доступі до інформації. І це вплинуло, звичайно, і на бізнес, який працює з даними і, звичайно, на антикорупційні органи і на залучення інвестицій з точки зору підтримки організацій і бізнесу, що їм потрібно. Ми також ці речі обговорювали на форумі, про який вже згадувала моя колега Аліна Соколенко, 6 жовтня.

Але я хотів би відзначити зараз декілька самих ключових моментів, про які інші колеги не зазначили. Що нам потрібно продовжувати діалог з точки зору конкретних наборів даних, наприклад, про оцінку впливу на довкілля, для того щоб екологічні організації і компанії, всі були на одній хвилі, тому що розуміємо, що ця інформація дуже важлива і хтось може скористатися цією ситуацією, щоб вести не дуже гарну для довкілля діяльність.

З іншого боку, ми разом з колегами з Мінцифри проводили серію тренінгів підвищення кваліфікації про якість цих даних. Тому що неодноразово сьогодні колеги говорили про те, що у нас статистика іноді не відповідає дійсності і є зараз обмеження через воєнний стан. Але якість цієї інформації в специфічних технічних форматах не дає змогу проводити аналітичну роботу...

ГОЛОВУЮЧА. Продовжуйте, це ми зам'ютили мікрофон. Прошу, тільки коротко, будь ласка, пане Андрію.

ГНАП А. Так-так, зовсім-зовсім коротко. Я хотів просто зазначити, що по міжнародним дослідженням кожний долар, вкладений в аналітику, призводить до отримання прибутку компанією в 13 доларів і 1 цент. Тобто ми маємо також в наших планах відновлення, і я як учасник двох робочих груп, у нас в плані відновлення також буду вносити ці пропозиції, звертати увагу на те, як держслужбовці і бізнес використовують цю інформацію, використовуючи ті самі згадані машини навчання, статистичний апарат, для того, щоб досягати наших цілей більш ефективно. Тому що це зараз нас реально стримує. Ми імперично після тренінгів і консультацій з розпорядником це отримали підтвердження.

І я хотів би просто, щоб сьогоднішні слухачі, учасники комітету подумали, як ми можемо в майбутньому ці речі подолати для того, щоб ми досягали цілей. Тому що ми можемо досягнути більше навіть з тими ресурсами, які є, якщо ми правильно побудуємо роботу з тою інформацією, яка в нас є, і будемо використовувати просто математику і статистику більше, і навчати більше наших фахівців, які приймають рішення на основі цих самих даних, які в нас вже є.

Це от моя така коротка ремарка. Дякую вам, колеги, за пророблену роботу.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, пане Андрію.

Я надаю слово пані Ользі Бойко,. Бачу, це Європейська бізнес-асоціація. Прошу, кілька слів, дуже прошу коротко, за можливістю.

БОЙКО О. Доброго дня! Дякую, що дали можливість виступити.

Так, дійсно, мені, на жаль, дуже дивно сьогодні не бачити представників екологічного напрямку, ані міністерства, ані екологічного комітету Верховної Ради України на цьому заході. Хоча як би у нас декарбонізація і стале повоєнне відновлення на принципах "зеленого" переходу є як би наскрізною темою для відбудови нашої країни після війни. Тому, можливо, хочу дещо заповнити цю прогалину інформаційну і сказати, що бізнес як і до війни, так і після, і зараз продовжує підтримувати ідеї, пов'язані з тим, що ми маємо концентрувати всі наші євроінтеграційні зобов'язання, і, зокрема, це пов'язано з втіленням європейських реформ, таких як зменшення промислового забруднення, таких як створення всіх умов, необхідних для ринку торгівлі парниковими квотами, для реформування екологічного податку, для захисту біорізноманіття і так далі.

Тобто все те, що ми не встигли зробити до початку війни, ми маємо надолужити і продовжувати втілювати і після війни, а також для того, щоб втримувати розвиток бізнесу в ці складні часи, які ми зараз переживаємо. То наразі у нас є дуже конкретні пропозиції, які стосуються певних заходів, пов'язаних з дерегуляцією, це, зокрема, процедура оцінки впливу на довкілля, процедура тимчасового непідвищення податкового навантаження на бізнес, продовження поточних технологічних нормативів, зокрема, що стосується нашої промисловості, а також перегляду планів, пов'язаних із зменшенням викидів від великих звалювальних установок. Всю цю інформацію я готова передати після завершення цієї зустрічі.

А також звертаю увагу на те, що досить важливою є і, на жаль, також незгаданою сьогодні галузь, пов'язана з надкористуванням, яка може стати тією відправною точкою, яка допоможе Україні зробити такий собі вагомий

ривок в розвитку і це допоможе нам також стати частиною як європейських кластерів. Тому що ви знаєте, що зараз в ЄС активно розглядають і працюють над законопроектом щодо заміщення постачання рідкоземельних металів, а також інших стратегічних корисних копалин з основної точки постачання, і також це та практика, яка зараз реалізується і в країнах інших, таких як США.

І ще також один момент, це те, що, на жаль, ніхто поки не звільнив українську промисловість від застосування податкового ...*(Не чути)* коригування, яке, нагадаю, стартує вже менше ніж через пів року в безкоштовному режимі, а сплата почнеться вже через два роки. І тому нам дуже важливо продовжувати діалог як з представниками Європарламенту, так і з представниками Єврокомісії, пов'язаного з тим, щоб наша промисловість залишилася або хоча б зберегла, наскільки це можливо, конкурентні позиції порівняно з європейськими колегами в плані постачання металургійної, а також ...*(Не чути)* і тієї хімічної продукції, яка залишиться після нашої перемоги.

Дякую. У мене все.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую щиро, пані Ольго. Направду запрошення розсилалися абсолютно всім комітетам і в тому числі екологічному комітету. Але я рада, що у нас багато, скажемо так, громадських діячів, експертів, які працюють в цій сфері.

І пані Марія Дячук, громадська організація "Екодія". Буквально кілька слів, у нас ще доволі напружений цей. Прошу.

ДЯЧУК М. Так, звичайно. Дякую за надане слово.

Хотіла б сфокусуватися саме на питанні дерегуляції. Зрозуміло, що дерегуляція, і зараз вона є важливо, проте дерегуляція має враховувати не лише економічний аспект, а й соціальний і екологічний. І, зважаючи зараз на інструменти, які пропонуються у Верховній Раді і в уряді, це я говорю саме

про законопроект урядовий 8058, він націлений саме на дерегуляцію ведення бізнесу і економічне зростання, проте там закладені величезні екологічні та корупційні ризики. І ми сьогодні говоримо про стале відновлення і про інклюзивність, але, на жаль, цей законопроект не передбачає саме прозорий і інклюзивний спосіб дерегуляції бізнесу, тому така пропозиція, а саме: доопрацювати цей законопроект і в подальшому цей процес дерегуляції проводити більш прозорішим і з урахуванням соціального і екологічного аспекту. Тому що це важливо, це буде робитися, і це один із пріоритетів держави. Проте ми повинні враховувати і соціальні, і екологічні аспекти в довгостроковій перспективі, і враховувати обов'язково це.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую щиро, пані Маріє.

І я хочу надати слово ще нашим двом експертам для дуже коротких таких теж повідомлень, але які брали безпосередню участь в розробці концепції і в тому числі сталого розвитку, і підготовки комітетських слухань. Перш за все, це доктор наук з державного управління, професор кафедри маркетингу та управління бізнесом Національного університету "Києво-Могилянська академія" Ніна Дмитрівна Чала.

Пані Ніно, ви з нами? Я знаю, що пані Ніна долучається.

Поки немає, тоді запрошую до слова пані Ганну Харламову, доктора економічних наук, доцента кафедри кібернетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Прошу.

ХАРЛАМОВА Г.О. Доброго дня. Мене чуто, сподіваюся? Дуже дякую, що дали декілька слів. Я думаю, що ми вже готові були віддати наш час для наших гостей. Декілька слів, яких ще не було сьогодні сказано.

Звичайно, перш за все, на що ми маємо орієнтуватись, що б ми не робили, це в більшості те, що стосується людини, людиноцентризму, і притримуватись того принципу, який ми заклали в доктрині. І тут з того, що

не було ще сказано, хотіла б наголосити на важливості інфраструктури, бо на сьогодні інфраструктура стає питанням довіри. Якщо країна залишиться декорованою...

ГОЛОВУЮЧА. Пані Ганно. Панні Ганно, вас не чути. Мабуть, пропав інтернет, вимкнули світло скоріш за все.

Пані Ганно, прошу.

ХАРЛАМОВА Г.О. Трошки випала. То вони, звичайно, не зовсім розуміють, чи це буде реалізовано і чи не з'їсть інфляція всі їх напрацювання.

Також тимчасове житло. На сьогодні дуже мало інформації, дуже мало кроків щодо тимчасового житла, у західних регіонах – більше, в Києві – менше.

І добудова новобудов. Оскільки сьогодні немає банку інвесторів, відповідно Дія якраз має потенціал для того, щоб відкрити цей банк інвесторів і зрозуміти масштаби того дійства, які потрібно для того, щоб якимось підтримати цей напрямок.

І принципово розуміти кредитування бізнесу. Те, що сьогодні ми ще не наголосили, що фактично банки сьогодні не кредитують бізнес. А потреба, майже 50 відсотків бізнес-респондентів стверджують, що вони це потребують і на рівні маленьких грантів, 1-10 мільйонів гривень.

І оце такі ключові меседжі, які хотілось би сьогодні зазначити в додаток того, що було сказано.

Дуже дякую за ці 2 хвилини промови. Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, пані Ганно.

Не бачу, чи є пані Ніна Чала. Пані Ніно, ви з нами? Прошу, пані Ганно, напишіть, будь ласка, щоб підключилася, бо пані Ніна брала дуже активну участь у розробці також матеріалів усіх.

І у нас ще кілька рук. Я надаю слово... Перепрошую, колеги, зараз, перестала бачити. Так, пані Надії Васильєвій – директорка Інституту цифрової трансформації. Буквально ваших кілька слів, ви записувалися раніше.

ВАСИЛЬЄВА Н.Б. Так, якщо можна. Доброго дня! Мене чуто?

ГОЛОВУЮЧА. Так-так.

ВАСИЛЬЄВА Н.Б. Дуже рада почути багато колег і хочу лише додати того, напевно, про що не говорили.

Перш за все, напевно, хочу сказати, що оскільки ми займаємося цифровою трансформацією, то зараз займаємося цифровою економікою, хочу зазначити, що цифрова економіка залежить лише від наявності високопродуктивної інфраструктури. І тому коли ми говоримо про кластерну економіку у відповідності до певної спеціалізації наших регіонів, можна сказати, що цифрова економіка може якраз заповнити ті проміжки, які на сьогоднішній день у нас є в слабких регіонах або там, де у нас на сьогоднішній день є проблеми після російського вторгнення.

Але у будь-якому випадку, безумовно, потрібно перш за все поновити інфраструктуру. І тому, здається, що на сьогоднішній день можна сказати, що два фокуси, які, на наш погляд, є пріоритетними для відновлення економіки, це вже зараз можна говорити про військовий виробничо-інноваційний комплекс та інноваційну інфраструктуру її постачальників. Тобто можна сказати, що вони повинні стати фокусом відродження економіки для того, щоб принаймні частина коштів, які йдуть на оборону, залишалися в країні. Також ми могли отримувати ноу-хау ... *(Не чути)* На сьогоднішній день ми розуміємо, що багато коштів, які спрямовуються на оборону, фінансують стратегічне виробництво поза Україною. І було б дуже добре, якщо би ми

змогли хоча би частину, за рахунок цієї частини, розвивати свою інноваційну складову.

Наступний момент – це відтворення конкурентоздатної робочої сили, тобто це перенавчання і перекваліфікація під цифрову економіку. Чому під цифрову економіку? Тому що ми працюємо з великою кількістю мігрантів, які зараз опинилися за кордоном, і, на жаль, наша робоча сила, вона неконкурентоздатна в більшості випадків, тому що досить обмежені знання, цифрові саме знання, і люди не можуть дуже швидко вбудовуватись в поточну економіку, вони займаються дуже низькокваліфікованою працею, на відміну від того, що у них в дипломі зазначено. І тут знову ж таки є пропозиція, що стосується створення виробництва на кордоні поза Україною з зобов'язанням перевезення в еміграцію виробництв після війни в Україну та залученням робочої сили України, яка виїхала за кордон, у такі підприємства ще під війни.

Про що йде мова. Наприклад, створення військових холдингів в Польщі. Наприклад, створення інфраструктурних виробничих об'єднань у Чехії. Тобто хто є на кордоні для залучення саме нашої міграційної робочої сили в такі підприємства для того, щоб постачання йшло з цих підприємств, але вони вже були, наприклад, україно-польськими, україно-чеськими і при створенні у статуті зазначається можливість перевезення.

Я як член наглядової ради Prozorro.Продажі можу сказати, що ми займалися допомогою міграції українських компаній, які переїжджали зі сходу України на захід. Ми знаємо, маємо такий досвід, і я впевнена, що ми зможемо такі виробництва після закінчення війни перевезти в Україну. Тому, якщо наразі робити таку окрему стратегію, я думаю, що коли війна закінчиться, у нас будуть досить потужні підприємства уже в самій Україні з нашою робочою силою, яка буде навчатися протягом війни в таких підприємствах з іноземними спеціалістами.

І ще один момент, хочу зазначити, що в цифровій економіці вона дозволяє працювати будь-де, будь-кому, навіть з фізичними вадами. Але в

той же час будівництво відновлення інфраструктури може відбуватися з людьми, які знаходяться наразі в Україні. І тому саме інноваційні або інвестиційні проекти по відновленню, які будуть насамперед пропонуватися іноземними інвесторами, хотілось би, щоб у них були зазначені принципи того, що саме робоча сила залучається українська, а не іноземна. Тобто ми знаємо, що дороги будувались також турками, також іноземцями, хотілось би, щоб наша робоча сила була залучена максимально.

Тобто щоби закінчити мій виступ, хочу сказати про те, що потрібно виробити принципи підходів до відновлення країни, а не фокусуватися саме на інвестиційних проектах тільки.

І я маю на увазі запобіжники корупції, залучення повністю робочої української сили України в інноваційно-інвестиційні проекти з метою того, щоб ми швидко оновлювались і отримували нові знання, і зменшували безробіття, і збільшували перекваліфікацію.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро, пані Надія.

У нас ще кілька є людей, які підняли руку. Я перепрошую, я не зможу надати слово аспірантам усім і усім, хто бажає. Просимо надсилати на ту адресу, яку я покажу вкінці, ваші пропозиції, в чат. Можна і зараз в чат, так, дехто пише. Прекрасно, в нашому чаті є електронна адреса і телефон, за яким можна звертатися з пропозиціями.

Буквально по кілька слів. Так, я бачу, пан Захарій Варналій, вам слово. Але прошу, це, дійсно, щось таке, що не було сказано.

ВАРНАЛІЙ З.С. Дякую. Мене чуто?

ГОЛОВУЮЧА. Так, чуто.

ВАРНАЛІЙ З.С. Я обов'язково скажу про те, що не було сказано. І трішки здивований, практично не піднімались безпекові питання. Ну, в умовах війни, після війни це питання номер один. І коли ми говоримо про те, що війна – це структурний шок не лише для економічної, фінансової безпеки, для соціальної безпеки, міграційної безпеки. Майже 7 мільйонів виїхало, 7 мільйонів тимчасово переміщених - 14 мільйонів. Це гуманітарна катастрофа! Війна – це структурний шок для глобальної безпеки, зниження темпів зростання економіки країни, рецесія багатьох розвинутих країн, зростання цін на продовольство. Продовольча безпека для багатьох країн, різке підвищення цін на енергетичні ресурси, рекордні показники інфляції: для Америки 9 відсотків, за 40 років не було. Правда, я кажу студентам, нам би їхні показники. Багато держав переглянули, і ми переглядаємо, державний бюджет.

Чому я кажу? Сьогодні мова повинна йти не про забезпечення безпеки економічної як одна із складових, або чинник сталого розвитку, який має бути, а про зміцнення. Це нова якість, новий етап – зміцнення. І особливо в таких форс-мажорних обставинах, які були 3 роки назад - це пандемія, і особливо зараз, у військовий час, це національна безпека.

Ви скажете, що треба робити? Верховна Рада, в першу чергу, а у нас є Закон про національну безпеку? Є, тільки по назві. Він був прийнятий у 2018 році, я не хочу зараз посилення робити, я розумію, це було під впливом гібридної війни. Він першу назву мав: "Про національну безпеку і оборону". 90 відсотків цей закон присвячений обороні. Я розумію, треба взагалі окремий закон про оборону. А де про національну безпеку, зовнішньополітичну, зовнішньоекономічну, щойно виступали колеги, екологічну безпеку, інформаційну. Три слова є в законі просто про інформацію, навіть немає слів "інформаційна безпека".

Те саме стосується центрального органу виконавчої влади – Бюро економічної безпеки. У мене таке враження, народні депутати, ви читали той закон? Да там ні слова немає про економічну безпеку. Цей закон має дуже

велику... і закон, і сам орган дуже велику історію, майже десять років. Це звичайний центральний орган фінансово-економічних розслідувань, безпеки – немає. Ясна річ, що треба внести зміни, можливо в нову редакцію, і в Закон "Про Раду національної безпеки і оборони" з врахуванням форс-мажорних обставин, глобалізаційних викликів. Щойно читали про цифровізацію, це ж діджиталізація.

І другий момент – це інституційне... інституційно-організаційне. Обов'язково, жаль, що немає представників Кабміну, у кожному відомстві, міністерстві, комітеті повинен бути структурний підрозділ, департамент, а може його заступник міністра по безпеці енергетичній, продовольчій, екологічній, кожне міністерство повинно мати. То єсть це іде мова про інституційно-організаційне.

Ясна річ, я представляю університет Шевченка, не можу не сказати, буквально два слова, про інституційно-кадрове забезпечення.

ГОЛОВУЮЧА. Будь ласка, дуже коротко.

ВАРНАЛІЙ З.С. Це підготовка фахівців саме по безпеці. Сьогодні безпека – номер один, на жаль, я не кажу. І тому, ясна річ, що треба сталий розвиток підтверджувати саме проблеми безпековим.

Дякую за увагу. Вибачте.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо щиро. Дякую.

Прошу слово пані Ніна Чала, доктор наук з державного управління, професор, Києво-Могилянська академія. Прошу, пані Ніно, вам слово.

ЧАЛА Н. щиро дякую.

Я, може, в підтримку попередньої тези про безпеку, але я би, мабуть, сфокусувалася на тому, що важливо інституційно забезпечити стійкість країни. І, власне, якраз стійкість країни забезпечують мережеві структури,

демократичні структури. І мені хотілось би звернути увагу саме на цей фокус, а це якраз регіональний розвиток, це якраз ...*(Не чути)* дисбалансів і звернення уваги в тому числі на фінансову децентралізацію, щоб місцева влада мала у себе ресурс для розвитку регіонів, для сталого розвитку і достатньо можливостей саме для фокусування розбудови міжрегіональної співпраці, міжмуніципальної співпраці. Тоді будуть створюватися горизонтальні зв'язки, це створить мережу регіональну і це забезпечить якраз стійкість країни у випадку тих чи інших криз і дасть можливість запобігати певним ризикам.

Дякую.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо, пані Ніно. Дякую всій робочій групі експертів Доктрини "Україна 2030".

Буквально по хвилині. Пані Софія Шуляк, ви написали нам в чат, ви хочете щось додати, чи нам достатньо прочитати те, що ви цей... і надасте пропозиції? Пані Софія.

ШУТЯК С. Вибачте, я не Шуляк, а Шутяк.

ГОЛОВУЮЧА. Вибачте, будь ласка, вибачте. Пані Шутяк.

ШУТЯК С. Я би хотіла коротко наголосити на тому, що економічний розвиток дуже важливий для України. Проте ми повинні пам'ятати, що питання охорони довкілля, збереження ресурсів для того, щоб була база для розвитку нашої економіки, це теж дуже важлива база. І, зокрема, пані Ніна Чала правильно сказала, що треба підтримувати регіони, зокрема фінансово. Але ми не можемо регіони послаблювати тим, що ми залишаємо їм наслідки економічного зростання, які постійно витягує ресурси.

Зокрема, я би хотіла представити результати благодійного фонду "Право на захист", який до війни працював з територіями, які були по лінії розмежування, і робив дослідження громад...

ГОЛОВУЮЧА. Пані Софія, у нас немає часу, перепрошую. Ви можете переслати лінк або написати, ми обов'язково включимо в проект резолюції щось...

ШУТЯК С. Я розумію, але коротко. Тобто охорона довкілля – це рівнозначна і не менш цінна річ для економіки. Ми не можемо розвивати економіку, якщо ми не будемо контролювати ... *(Не чути)* економіки. І тому важливо законопроект 3091 про екологічний контроль і законопроект 7363, який говорить про внесення змін до моніторингу по стану довкілля, для того щоб сама економіка була врівноважена, стала і стійка, про що говорять наші доповідачі.

Дякую дуже.

ГОЛОВУЮЧА. Дякуємо. Це в чаті, шановні колеги, ви можете це побачити.

Я бачила ще руку, Артур Лі, не знаю, перепрошую, не можу сказати, звідки і хто, але була рука. Якщо ще ви хочете репліку сказати, прошу, якщо ні, ми будемо підводити підсумки. Не бачу.

Лі А.К. Так, звичайно, я хотів би сказати.

ГОЛОВУЮЧА. Будь ласка, буквально до хвилини. Прошу, і представтеся.

ЛІ А.К. Два слова. По-перше, Артур Лі, я молодший науковий співробітник Інституту досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки.

ГОЛОВУЮЧА. У вас хвилина буквально, прошу.

ЛІ А.К. В двох словах, коротко. По-перше, потрібно на сьогоднішній день контроль за ...*(Не чути)* підприємств. Не може Укрзалізниця, директорат отримувати такі кошти, не може там Укрпошта отримувати такі зарплатні на фоні загального зuboжіння. Це по-перше.

По-друге, у нас повністю виключено з економіки, це галузь, вся галузь, це ринок нематеріальних активів, його не існує. Його потрібно формувати. Оскільки навіть за цифрами там показниками 2019 року Україна, український бюджет недоотримав 167 мільярдів 930 мільйонів 200 тисяч гривень тільки з того, що не виконуються навіть існуючі норми законодавства з приводу оцінки і обліку нематеріальних активів. От, власне кажучи, і все.

ГОЛОВУЮЧА. Дуже дякуємо вам, пане Артуре. Врахували формування ринку нематеріальних активів. Дякую щиро.

І я з приємністю надаю для заключного слова відповідно можливість виступити ще Сергію Олексійовичу Таруті і потім ще інформацію деяку надам організаційну.

Прошу, пане Сергію, вам слово.

ТАРУТА С.О. Дякую.

Я перш за все хочу всім подякувати за активну участь. Ми бачимо, що бажаючих було набагато більше ніж ми могли дати слово. Але наше завдання – узагальнити всі пропозиції, які сьогодні пролунали. І тому, перше, прошу, щоб виступи і пропозиції надсилали на адресу комітету, надсилали Пасенчук

Тетяні. Є їй всі дані: телефон, і електронна пошта. Щоб ми це узагальнили і потім вже винесли, можливо, на парламентські слухання.

І ми будемо намагатися, щоб були парламентські слухання, тому що це дуже важливо, задіяти як можна більше фахівців, як можна більше комітетів. Тому що сьогодні піднімалось багато питань, які не є компетенцією нашого Комітету по економічному розвитку. Безумовно, дуже важлива безпекова складова, дуже важлива екологічна складова, дуже важлива охорона здоров'я і багато-багато аспектів, які, безумовно, є дуже важливими і з точки зору освіти, і з точки зору демографічного стану, соціальної політики. І тому ми будемо намагатися включити в цей процес обговорення і підготовки вже нашого бачення в рамках всього нашого парламенту. І ми хотіли б, щоб цей діалог з тими, які сьогодні були і які побажають далі, щоб ми максимально відпрацювали наше бачення. Тому що зараз дуже важливо перш за все мати візію, в рамках цієї візії підготувати стратегію, в рамках стратегії програму. І коли ми кажемо, що ми пропонуємо якраз економіку сталого розвитку, то це означає, що ми мусимо робити гармонію між соціумом, економікою, безпекою, екологією. І ми будемо намагатися, безумовно, це врахувати.

Я дуже вдячний за пропозицію, за активну участь. Ми будемо намагатися зараз швидко опрацювати, зробити вже самері всіх виступів і далі працювати з усіма інститутами для того, щоб ми могли підготувати законодавчу базу. Тому що зараз дуже важливо, безумовно, робити законодавчі зміни. Тому що, на мою думку, і це якраз перекликається з тими виступами, які були сьогодні, що без суттєвої трансформації основних інститутів нашої країни, без ... *(Не чути)*, безумовно, ми не зможемо отримати великі інвестиції в трансформацію нашої країни.

У нас це буде останній шанс після перемоги зробити, безумовно, дуже розвинуту інноваційну і екологічну країну, яка буде направлена на розвиток людського капіталу. І тому демографічні проблеми, вони сьогодні дуже важливі.

Дуже важливі, безумовно, і умови інвестиційні. Дуже важливо чітко розуміти, що ми робимо, ким ми робимо, як ми робимо. Тому що зараз дуже важливо мати іще не тільки уявлення, а мати чітке розуміння, а хто це буде робити, тому що у нас часу немає. Зруйновані міста, тільки один Маріуполь, де практично все знищено. А тепер уявіть: є гроші, все є і є розуміння і є бачення. А хто це буде робити, хто буде проектувати, хто буде будувати, звідки ми будемо брати матеріали? Це питання. Тільки на одному Маріуполі ми можемо далі проектувати на всю країну.

І тому дуже важливо зараз нам підготувати, зробити загальну політику і намагатися максимально співпрацювати з національною радою. Тому що експертиза, яка потрібна сьогодні владі, вона найкраще на місцях, в тих інституціях, які сьогодні представлені, які ще долучаться до цього процесу.

Тому я дуже вдячний. Ми зі своєї сторони, зі сторони комітету зробимо все для того, щоб цей процес був максимально інклюзивний і швидкий. Дякую всім, хто приймав участь.

ГОЛОВУЮЧА. Дякую дуже, Сергію Олексійовичу. Дякую усім.

Ви в чаті можете бачити, повторно були надіслані з комітету контакти пані Тетяни Осінчук, яка готова приймати матеріали тих, хто виступав, хто має пропозиції. І прошу це зробити до 1 листопада, щоб ми могли випрацювати резолюцію оперативно.

І я не побоююсь цього слова, що от якраз в контексті того, що сказав Сергій Олексійович, що комітет, мабуть, повинен стати таким координатором зусиль в цій роботі. Бо не дарма ви сказали, справді, що питання екології, енергетики, соціуму піднялися сьогодні, все те, що ми якраз закладаємо дійсно в сталий розвиток, в концепт Індустрії 5.0, і оцю координаційну роботу, щоб ми проводили, долучали. І дійсно, знаєте, як кажуть, консолідація мислення, консолідація дій, партнерство заради миру – сімнадцята ціль, власне, Цілей сталого розвитку.

Безмежно дякую усім, хто витратив свій час, знайшов можливість долучитися, виступив, прокоментував. Ще раз дуже вдячні і дякуємо за співпрацю. До наступних зустрічей. Я думаю, що платформа постійно діюча буде створена комітетом, і ми будемо, це тільки дійсно перша зустріч.

Дякую. Всього найкращого. Бережіть себе і своїх близьких.